मराठी पुस्तके

अखंडादि काव्यरचना

महात्मा जोतिबा फुले

12/27/2013

टंकन: हर्षला रामाणे

मुद्रितशोधन : आशा दादुडे

अखंडादि काव्यरचना

या विभागात तळेगाव ढमढेरे येथील विठोबा भुजबळ नावाच्या धुपारे, अंगारे, जादुटोणा करून गोरगरिबांना लुबाडणाऱ्या एका माळी जातीतील "कुऱ्हाडीच्या दांड्यावर" जोतीरावांनी रचलेले अखंड प्रथमच समाविष्ट केले आहेत. खरे म्हणजे स्वामी रामय्या व्यंकय्या अय्यावारु यांनी प्रकाशित केलेल्या गुलामगिरीच्या आवृत्तीत तसेच १९२७ साली फुल्यांच्या जन्मशताब्दीनिमित्त पंढरीनाथ सीताराम पाटील यांनी लिहून प्रसिद्ध केलेल्या "महात्मा फुले यांचे चरित्र" या पुस्तकात हे अखंड प्रकाशित झाले होते. पण "महात्मा फुले: समग्र वाड्मय या ग्रंथाच्या पहिल्या आवृत्तीचे संपादक श्री. धनंजय कीर व डॉ. स. गं. मालशे यांनी त्याचा समावेश केला नव्हता. "समग्र वाड्मय" म्हटल्यानंतर जे जे निर्विवादपणे महात्मा फुल्यांच्या हातचे लेखन आहे त्याचा समावेश करणे आवश्यक ठरते. म्हणून या तीन अखंडांचा चौथ्या आवृत्तीत प्रथमच समावेश करण्यात येत आहे.

१४ जून १८८७ रोजी नारायणराव काशीबा कऱ्हेकर न्हावी व गं. भा. शिवूबाई विठोबा भुजबळ यांच्या आमंत्रणावरून पुण्यातील सत्यशोधक समाजाचे सभासद ढमढेऱ्यांच्या तळेगावी एका न्हाव्याचे लग्न लावण्यासाठी दाखल झाले. तेथील भटजींना हे आवडले नाही. त्यांच्या विनवण्यांना तसेच धाकदपटशाला दाद न देता गावातल्या बलुत्यांनी आधी ठरल्याप्रमाणें न्हाव्याचे लग्न भट ब्राह्मणास न बोलवता पार पाडले. ब्राह्मणांनी विठोबा भुजबळास पैसे चारले आणि त्याच्या प्रभावामुळे कासारवाडीतील एका माळी वधुवरांचे लग्न आपण ब्राह्मणाकरवी पार पाडणार असे वधुवरांच्या पालकांच्या तोंडून वदवून घेतले. मात्र लग्नासाठी आलेल्या माळी मंडळींनी आपल्या जातीतील मुलामुलींची लग्ने भटास न बोलवता आपणच लावायची असा निर्धार केला. या प्रकरणाची हकीकत दीनबंधु पत्राच्या ३ जुलै १८८७ च्या अंकात प्रसिद्ध झाली होती. या प्रसंगी जोतीराव हजर होते आणि त्यांनी विठोबा भुजबळाच्या कारवायांवर प्रकाश टाकण्यासाठी तेथल्यातेथे अखंड रचलेले दिसतात.

या विभागाच्या अखेरीस छापलेली "कुळंबीण" ही कविता प्रथमच प्रकाशित होत आहे. ती प्रस्तुत आवृत्तीच्या संपादकाने प्रथम फुले चरित्रकार पंढरीनाथ पाटील यांच्या खाजगी संग्रहातून उतरवून घेतली होती. त्यानंतर डो. स. गं. मालशे यांनीही आपल्या संग्रहातील ही अप्रकाशित

कविता पाठवून दिली. दोन्हीही कविता ताडून पाहिल्या असता तंतोतंत जुळल्यामुळें प्रस्तुत आवृत्तीच्या संपादकाने ती "महाराष्ट्र टाइम्स" च्या २३ सप्टेंबर १९९० च्या अंकात प्रथम प्रकाशित केली. आता ती चौथ्या आवृत्तीत प्रथमच समाविष्ट केली आहे.

महात्मा फुल्यांचे एक सहकारी स्वामी रामय्या व्यंकय्या अय्यावर यांनी १८८७ साली "ख्रिस्ती बंधुजनांस विनंती" नावाची लिहून तीत बायबल व ख्रिस्ती धर्म यातील विसंगतीवर सौम्य टीका केली. ती जोतीरावांना मुळीच आवडली नाही. त्यांनी ८ सप्टेंबर १८८७ च्या "ज्ञानोदय" च्या अंकात "स्वामीबंधु" या टोपणनावाने एक कवन प्रसिद्ध करून अय्यावारुंवर झोड उठवली. ज्या भाषेत जोतीरावांनी अय्यावारुंचे वाभाडे काढले ती भाषा रामजी संतूजी आवटे यांच्यासारख्या सत्यशोधकांनाही रुचली नाही. आपल्या सहकाऱ्याच्या जिव्हारी लागेल अशा शब्दांत केलेल्या टीकेबद्दल जोतीरावांनी २७ ऑक्टोबर, १८८७ च्या "ज्ञानोदय" च्या अंकात दिलगिरी प्रदर्शित केली. "आपल्या तारीख ८ माहे सप्टेंबर सन १८८७ इ. च्या अंकात मित्र अय्यावारुजींनी ख्रिस्ताविरुद्ध पुस्तक लिहिले आहे त्याचे खंडणार्थ मी केलेला अखंड छापिला आहे. यातील काही भाग पुस्तककर्त्यास अनुलक्षुन लिहिला आहे अशी त्यांची गैरसमजूत झाली आहे, असे कळते. परंतु आम्ही कोणत्याही व्यक्तिमात्रास अनुलक्षुन ते लिहिले नाही. फक्त उपमापर लिहिले आहे. ग्रंथकर्त्याच्या अब्रुला उणेपणा आणण्याकरिता लिहिलेला सदरील अखंड नसून त्यांची उलट समजूत झाली असल्यास त्याबद्दल आम्ही फारफार दिलगीर आहोत" आपण व्यक्तिमात्रास अनुलक्षुन लिहिले नसून फक्त उपमापर लिहिले आहे असा जोतीरावांनी दिलगिरी व्यक्त करताना निर्वाळा दिलेला असला तरी तो समाधानकारक वाटण्यासारखा नव्हता. "दारूच्या तारेंत स्वामी खाती पिती । नळ्या फोडीताती । गीधापरी ॥" किंवा "पोटासाठी बहु राजरोस चोर । होती कंड्र्याक्टर । जगामाजीं ॥ या चरणात जोतीरावांनी अय्यांवारुंवर वैयक्तिक स्वरूपाची टीका केली होती हे उघड दिसते. जोतीरावांच्या कवनातला पंधराव चरण हा "ज्ञानोदय" च्या संपादकांनाही आक्षेपार्ह वाटल्याने त्यांनी तो छापलेला नसावा.

अय्यावारुंसंबंधी जोतीरावांनी प्रसिद्ध केलेले कवन प्रथम डॉ. स. गं. मालशे यांनी शोधले. त्यांच्या "तारतम्य" या १९८७ साली प्रकाशित झालेल्या पुस्तकातून (पृ. २२-२३) जोतीरावांचे हे कवन घेतले असून ते डॉ. मालशे यांच्या अनुमतीने या विभागात समाविष्ट केलेले आहे.

अनुक्रम

विभाग १

विभाग २

विभाग ३

विभाग ४

विभाग ५

विभाग ६

विभाग १ ला

॥ मानवांचा धर्म एक ॥

(१)

सर्वांचा निर्मीक आहे एक धनी ॥ त्याचें भय मनीं ॥ धरा सर्व ॥१॥
न्यायानें वस्तुंचा उपभोग घ्यावा ॥ आनंद करावा ॥ भांडूं नये ॥२॥
धर्मराज्य भेद मानवा नसावे ॥ सत्यानें वर्तावें ॥ ईशासाठीं ॥३॥
सर्व सुखी व्हावे भिक्षा मी मागतों ॥ आर्यास सांगतो ॥ जोती म्हणे ॥४

(२)

निर्मीकानें जर एक पृथ्वी केली ॥ वाही भार भली ॥ सर्वत्रांचा ॥१॥
तृणवृक्षभार पाळी आम्हासाठीं ॥ फळें तीं गोमटीं ॥ छायेसह ॥२॥
सुखसोईसाठीं गरगर फेरे ॥ रात्रंदिन सारें ॥ तीच करी ॥३॥
मानवांचे धर्म नसावे अनेक ॥ निर्मीक तो एक ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

प्राणीमात्रा सोई सुख करण्यास ॥ निर्मी पर्जन्यांस ॥ नद्यांसह ॥१॥
त्याचें सर्व पाणी वेगानें वाहती ॥ आर्यें कुरापती ॥ तीर्थें केली ॥२॥
दाढी डोई वेण्या मुढ भादरीती ॥ भट करिताती ॥ द्रव्यलूट ॥३॥
आर्यांनीं कल्पीलीं थोतांडें हीं सारी ॥ दगे सर्वोपरी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

जप अनुष्ठानें पाऊस पाडीती ॥ आर्य कां मरती ॥ जळावीण ॥१॥
जळांत बुडतां गटांगळ्या खाती ॥ प्राणास मुकती ॥ तळीं बसे ॥२॥
फुगुनीयां वर जळीं तरंगती ॥ मजा ते दावीती ॥ मृत्युलोकीं ॥३॥

अज्ञानी शुद्रांत भुदेव बनती ॥ भिक्षा कां मागती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

जप अनुष्ठानें स्त्रिया मुलें होती ॥ दुजा कां करिती ॥ मुलासाठीं? ॥१॥
भट ब्राह्मणांत बहु स्त्रिया वांझ ॥ अनुष्ठानीं बीज ॥ नाहीं का रे? ॥२॥
अनुष्ठानावीण विध्वा मुलें देती ॥ मारूनी टाकीती ॥ सांदींकोनीं ॥३॥
ज्याचीं जशींकर्मे तशीं फळा येती ॥ शिक्षा ती भोगीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(६)

ईश म्हणे आर्य परशरामास ॥ वधी अर्भकांस क्षत्रीयांच्या ॥१॥
दांभीक पेशवे पानपतीं जाती ॥ पालथे पडती म्लेंछापुढें ॥२॥
मर्द रावबाजी इंग्रजास भ्याला ॥ गौप्रदानी झाला ॥ बिठूरास ॥३॥
धूर्त आर्य नाना सोंवळें दावीतो ॥ गोऱ्यासंगें खातो ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(७)

एक सूर्य सर्वां प्रकाशास देतो ॥ उद्योगा लावीतो ॥ प्राणीमात्रा ॥१॥
मानवासहीत प्राण्यांचे जीवन ॥ सर्वांचें पोषण ॥ तोच करी ॥२॥
सर्वां सूख देई जनकाच्या परी ॥ नच धरी दूरी ॥ कोणी एका ॥३॥
मानवांचा धर्म एकच असावा ॥ सत्यानें वर्तावा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(८)

एक चंद्र नित्य भ्रमण करीतो ॥ सर्वां सूख देतो ॥ निशीदिनीं ॥१॥
भरती ओहोटी समुद्रास देतो ॥ जल हालवीतो ॥ क्षारांसह ॥२॥
पाणी तेंच गोड मेघा योगें होतें ॥ संतोषी करीतें ॥ सर्व प्राण्यां ॥३॥
मानवांचे साठीं बहु धर्म कसे ॥ झालां कां हो पिसे ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(९)

सर्वांसाठी एक वायु केला खास ॥ घेतो श्वासोच्छ्वास ॥ प्राणीमात्र ॥१॥
वृक्षवल्लीसह सर्वांचें जिवन ॥ करीतो पालन ॥ जगामाजीं ॥२॥
वायुच्या योगानें हवा शुद्ध होती ॥ प्राण्या सूख देतो ॥ निशीदिनीं ॥३॥
मानवांनों, तुम्ही ईशा नित्य भ्यावें ॥ सर्व सूखी व्हावें ॥ जोती म्हणे ॥४॥

इराणी धाडस दंगेखोर बंड ॥ स्वाऱ्या त्या उदंड ॥ केल्या त्यांनीं ॥१॥
बळीस्थानीं त्यांचें वरचस्व झालें ॥ क्षेत्र स्थापीलें ॥ अतोनात ॥२॥
आर्य अपभ्रंश इराण्यांचा झाला ॥ दिमाखें म्हणाला ॥ भट श्रेष्ठ ॥३॥
पाखांडेही सारीं वेद लपवीती ॥ जगालागीं भीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(११)

क्षत्रियांनो, तुम्ही कष्टकरी व्हावें ॥ कुटुंबा पोसावें ॥ आनंदानें ॥१॥
नित्य मुलींमुलां शाळेंत घालावें ॥ अन्नदान द्यावें ॥ विद्यार्थ्यांस ॥२॥
सार्वभौम सत्य स्वत: आचरावें ॥ सुखें वागवावें ॥ आर्य भट्टा ॥३॥
अशा वर्तनानें सर्वां सूख द्याल ॥ स्वत: सुखी व्हाल ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१२)

दरिद्री मुलांनीं विद्येस शिकावें ॥ भिक्षान्न मागावें ॥ पोटापूर्ते ॥१॥
विद्वान वृद्धांनीं विद्यादान द्यावें ॥ भिक्षेकरी व्हावें ॥ गांवामध्ये ॥२॥
स्त्रीपुरुषांसाठी शाळा त्या घालाव्या ॥ विद्या शिकवाव्या ॥ भेद नाहीं ॥३॥
स्व हितासाठीं खर्च जे करीती ॥ अधोगती जाती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१३)

दुर्गूणांचा छंद ज्यास बा लागला ॥ भिक्षा घालण्याला ॥ पात्र नाहीं ॥१॥
खोटें बोलणारा मद्यपी निव्वळ ॥ घाली ना अगळ ॥ तर्कटास ॥२॥
तर्क धर्म बळ राजद्रोही खळ ॥ शुद्रांत प्रबळ ॥ ज्ञान सांगे ॥३॥
अशा साह्य देतां माजवितां पोळ ॥ मानवासी राळ ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१४)

मुळीं बुद्धी नाहीं पशुपक्षादिकां ॥ त्याजमध्यें हाका ॥ वेदवक्त्या ॥१॥
ख्रिस्त महंमद मांग ब्राह्मणासी ॥ धरावे पोटाशीं ॥ बंधूपरी ॥२॥
मानव भावंडे सर्व एकसहा ॥ त्याजमध्यें आहां ॥ तुम्ही सर्व ॥३॥
बुद्धीसामर्थ्यानें सूख द्यावें घ्यावें ॥ दीनास पाळावें ॥ जोती म्हणें ॥४॥

(१५)

स्वभाषा लिहावी भाषण करावें ॥ सदगुणी असावें ॥ स्वभावांत ॥१॥
चाळीशीच्यावर त्यांनीं दीक्षा घ्याव्या ॥ शाळा तपासाव्या ॥ योग्य वेळीं ॥२॥

मुढ मांगासह ब्राहम मुजोर ॥ मूळ सत्य सार ॥ त्यांस सांगा ॥३॥
निर्मीकाचा धर्म एक आहे सत्य ॥ व्यर्थ कां पांडीत्य ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१६)

इंग्रजी लिहावें भाषण करावें ॥ जगांत त्यागावें ॥ व्यसनास ॥१॥
चाळीशीच्यावर त्यांनीं दीक्षा घ्याव्या ॥ शाळा तपासाव्या ॥ गांवोगांवीं ॥२॥
आवेशी ख्रिस्तास करा सत्यबोध ॥ करावे सावध ॥ बंधूपरी ॥३॥
सत्यावीण नाहीं जगीं अन्य धर्म ॥ कळवावें वर्म ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१७)

यवनीं लिहावें भाषण करावें ॥ सर्वस्वी त्यागावें व्यसनास ॥१॥
चाळीशीच्यावर त्यांनीं दीक्षा घ्याव्या ॥ शाळा तपासाव्या ॥ नगरींच्या ॥२॥
सुनीशिया सर्व करा सत्यवादी ॥ त्याची जहामर्दी ॥ जगाठायीं ॥३॥
जगामाजीं एक सत्यधर्म खास ॥ सांगा सर्वत्रांस ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१८)

तीन भाषेंमध्यें सध्या जे निपूण ॥ सदगुणीं संपन्न ॥ मानवंत ॥१॥
चाळीशीच्यावर मुख्य दीक्षा घ्यावी ॥ गादी संभाळावी ॥ समाजाची ॥२॥
क्षेत्री ख्रिस्ती महंमदी आळवावे ॥ सत्य वर्तवावें ॥ त्यांचे हस्तें ॥३॥
सत्यावीण नाहीं जगीं अन्य धर्म ॥ कळवावें वर्म ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१९)

सर्व भाषेंमध्यें असे जो निपूण ॥ सदगुणी संपन्न ॥ सत्यवादी ॥१॥
त्याला नको दीक्षा गादी पाठबळ ॥ वर्षांची अगळ ॥ त्याला नको ॥२॥
लेखी भावंडे तो अथवा ती सर्व ॥ करीना बा गर्व ॥ पाखांडाचा ॥३॥
सत्यावीण नाहीं त्यास मुख्य धर्म ॥ सत्य ज्याचें कर्म ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ मानवी स्त्रीपुरुष ॥

(१)

सारे स्त्रीपुरुष भावंडांत लेखी ॥ मांगम्हारा दु:खी ॥ करीताती ॥१॥
ख्रिस्त महंमदा सत्यानें आळवी ॥ मानवा वळवी ॥ ईशाकडे ॥२॥
धर्म-देश-जाती-भेद नाहीं तिला ॥ शोभे मनुज्याला ॥ खरी माता ॥३॥
अशा मानवीस सतस्त्री म्हणावी ॥ तिची कीर्ती गावी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

आत्मज्ञान नाहीं ब्रह्मराक्षसाला ॥ पिडी सर्वत्रांला ॥ सोंवळ्याने ॥१॥
स्वत: सुखदु:ख पराशीं तोलणें ॥ मेळ बैसवीणें ॥ त्यास कैचें ॥२॥
यालाच म्हणावें अहंब्रह्म झाला ॥ गर्वानें फुगला ॥ वाया गेला ॥३॥
मानवास बट्टा यानेंच लाविला ॥ दुर्गुणी आगळा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

निर्मळ निर्दोषी निव्वळ विचारी ॥ सदा सत्याचारी ॥ प्रपंचांत ॥१॥
सूर्यापरि सत्यप्रकाशा पेरीतो ॥ शांती सर्वां देतो ॥ चंद्र जैसा ॥२॥
होईना भूदेव जती मारवाडी ॥ मानवा न पिडी ॥ सर्पवत ॥३॥
अशा सज्जनास मानव म्हणावें ॥ त्याचे गुण गावे ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

जगीं अमंगळ खळ संसारांत ॥ जाई एकांतांत ॥ मुक्त म्हणे ॥१॥
मुक्त झाले त्यांनीं ग्रंथ कसे केले ॥ पाखंडें नोंदीलें ॥ आर्यहित ॥२॥
आर्य श्रेष्ठ केले शूद्र नागवीले ॥ नित्य वागवीले ॥ दासापरी ॥३॥
मानवाचे द्वेष्टे धूर्त सर्वोपरी ॥ पहा ग्रंथांतरीं ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

सत्यवर्तनानें सर्व सुखी होती ॥ आर्य झुरताती ॥ मनीं सर्व ॥१॥
कष्टाळू स्वभाव ब्राह्मणांचा नाहीं ॥ भांबावून पाही ॥ शूद्राकडे ॥२॥
भोंदाडू स्वभाव मुळींच जाईना ॥ योजी फितुरांना ॥ सर्व कामीं ॥३॥
कष्टकरी करा ऐशा ऐदी भटा ॥ उपटावा कांटा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(६)

सत्यानें वर्तावें मानवांचा धर्म ॥ ठावें नाहीं वर्म ॥ ब्राह्मणास ॥१॥
कष्टाळू शूद्रांचे लक्ष्मी पाय दावी ॥ म्हणे ना कुणबी ॥ त्यास कधीं ॥२॥
सुख देणे घेणें सुखी होती ॥ अरिष्टें पळती ॥ बारा वाटा ॥३॥
कष्टाळू मानव शूद्र बंधू खरा ॥ त्याचें हीत करा ॥ जोती म्हणें ॥४॥

(७)

सत्य अनुग्रह स्वत: ज्यास झाला ॥ छळीना कोणाला ॥ तिळमात्र ॥१॥
कायावाचामनें ब्राह्मण होईना ॥ श्रेष्ठत्व दावीना ॥ शुद्रादीकां ॥२॥
कुळअभिमानी मधी ना मिरवी ॥ कोणास न दावां ॥ अर्थदंभ ॥३॥
अशा मानवास गुणज्ञ म्हणावें ॥ त्यासंगें वर्तावें ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(८)

शिरीं जटाभार मृगचर्मी वस्त्र ॥ वाची आर्यशास्त्र ॥ साधु झाला ॥१॥
ताबुतीं चितारे सोंग रंगवीलें ॥ घरांत खेळले ॥ वाघापरी ॥२॥
साधुपरी व्याघ्र मनुष्य बा केला ॥ गांठी ना कुत्र्याला ॥ धावतांना ॥३॥
सत्यावीण साधु मानव बनले ॥ सर्व वाया गेले ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(९)

मातापित्यामुळें होईना कुलीन ॥ दुर्गूणाची खाण ॥ जगामाजीं ॥१॥
द्रव्याच्या बळीनें दारूस सोडीना ॥ पाळी वेसवांना ॥ लाज गेली ॥२॥
ब्राह्मण म्हणूनी उन्मत्त तो झाला ॥ नाडितो शुद्राला ॥ सर्वोपरी ॥३॥
दुर्गुणापासून मुक्त नाहीं झाला ॥ त्यागा पातक्याला ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१०)

स्त्रीपुनर्विवाह करण्याची बंदी ॥ अन्यायाची धुंदी ॥ थांग नाही ॥१॥
खोट्या नोटा खते आर्याजी करीती ॥ लांच बहु खाती ॥ अन्यायानें ॥२॥

अन्य शूद्र लोकां पुराणें सांगती ॥ बंड करविती ॥ हितासाठीं ॥३॥
अन्यायी ब्राह्मण बहु ठाई होती ॥ दु:ख सर्वां देती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(११)

म्लेंच्छाने धर्मास हेव्यानें निंदीती ॥ ग्रंथानें लिहिती ॥ त्यांची निंदा ॥१॥
नित्य शुद्रा तुच्छ गर्वानें मानीती ॥ त्यास वापरीती ॥ पशुपरी ॥२॥
शुद्रास निंदून त्याचें सर्व खाती ॥ त्यांच्याशीं वागती ॥ सोवळ्यानें ॥३॥
निंदकाचें घर ब्राह्मणी सोहळा ॥ खरा हा वाटोळा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१२)

आर्या ठावें नाहीं दयाधन मुळ ॥ गुलामांचा बाळ ॥ शुद्रां म्हणे ॥१॥
ब्राह्मण करितो मांगम्हार-छळ ॥ स्मृतीचें वादळ ॥ लेखीं दावी ॥२॥
आर्य वेद अती खोडसाळ ॥ काढीताती पळ ॥ रानोमाळ ॥३॥
छळाचें कारण भट हें बा मुळ ॥ केला तो अढळ । जोती म्हणे ॥४॥

(१३)

मानवांचा जो कां अन्याय न करी ॥ भावंडांचे परी ॥ लेखी सर्वां ॥१॥
मांगम्हार-निंदा ठावो नाहीं व्यथा ॥ जाळी आर्यग्रंथा ॥ अग्नीमध्यें ॥२॥
ऐश्वर्याच्या मदीं कोणास न छळी ॥ घाली रसातळीं ॥ द्‌वेषभाव ॥३॥
ह्यालाच म्हणावा सत्यवादी पुरा ॥ जोती बंधू खरा ॥ मानवांचा ॥४॥

(१४)

क्रोधाचा विटाळ सत्यधर्म पाळी ॥ तो खरा बळी ॥ मानवांत ॥१॥
सर्वांभूतीं दया हृदयीं कोमळ ॥ घालीतो अगळ ॥ इंद्रियांस ॥२॥
जगांत वर्ततो सदगुणी मवाळ ॥ वासनेस मुळ ॥ डाग नाहीं ॥३॥
सत्य शोध होतां धिक्कारी तो कली ॥ तोच सत्यवाली ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१५)

कमळपन्नास उदक डागीना ॥ कृष्णाजी होईना ॥ देवबाप्पा ॥१॥
सुई-आग्रावर मोहरी थांबेना ॥ ब्राह्मण होईना ॥ सत्कर्मी ॥२॥
असा जगीं दाव संसारी ब्राह्मण ॥ त्याचेंच चुंबन ॥ आम्ही घेऊं ॥३॥

इतरांसारीखा दुर्गुणी ब्राह्मण ॥ आणाल कोठून ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१६)

पोटीं बाळगून जन्म त्यास दिला ॥ पाजीला पोशीला ॥ माऊलीनें ॥१॥
सर्वाभूतीं दया माता सेवेवीण ॥ म्हणेना सज्जन कोणी त्यास ॥२॥
दंभभक्तीसाठी संन्याशी बनती ॥ खोडीती संतती ॥ जगामाजी ॥३॥
आर्यपाखंडानें माते कष्ट देती ॥ अधोगती जाती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१७)

आत्मज्ञान नाहीं आर्य ब्राह्मणाला ॥ छळी मानवाला ॥ सर्वोपरी ॥१॥
क्षमा दया नाहीं अहंब्रह्म झाला ॥ भिक्षुक बनला ॥ जगा त्रास ॥२॥
अतीशूद्र यानें कनिष्ट मानीला ॥ गर्वानें फुगला ॥ कोल्हापरी ॥३॥
श्राद्धाचे निमित्य मुक्या गाया वधी ॥ स्वत: करी विधी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१८)

सबळ दुर्बळ त्यास प्रिय जरी ॥ धरी ना तो दुरी ॥ एकासही ॥१॥
दोष काढणाऱ्या भिऊन वर्ततो ॥ नितीनें वागतो ॥ त्याच्यासंगे ॥२॥
रागीटास सदा न नम्रता दाखवी ॥ सोंवळे मिरवी ॥ अज्ञान्यांत ॥३॥
अशा ब्राह्मणांनी बट्टा मानवास ॥ आणिला तो खास ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१९)

अज्ञानी शुद्रास गर्वानें छळीतो ॥ सर्वोपरी भीतो ॥ इंग्रजास ॥१॥
विद्वत्तेचा मद अंत्यजां दावितो ॥ यवनीचें खातो ॥ गिधापरी ॥२॥
यज्ञामध्यें घोडेगायांस वधीतो ॥ म्हारास निंदीतो ॥ मत्सरानें ॥३॥
ब्राह्मणांनो, तुम्ही दुर्जन कां होतां ॥ मानवां छळीतां ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२०)

सत्यवक्ते होते जर ब्राह्मणांत ॥ तर रमाकांत निर्मी कैसा ॥१॥
बोधपर वाणी आर्यांची अखंड ॥ पेशव्यानें बंड ॥ कसें केलें ॥२॥

जगीं सर्वा प्रिय कोण आर्य झाला ॥ दावा हो आम्हाला ॥ एक तरी ॥३॥
कल्पनेचा कृष्ण यांनींच निर्मीला ॥ कोळ्यानें वधीला ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२१)

सत्य निर्मीकास शोधल्यावांचून ॥ थोतांडे कल्पून ॥ ग्रंथ केले ॥१॥
त्याचे जागेवर भूदेव बसती ॥ शुद्रा ठकवीती नटापरी ॥२॥
मूताच्या मुलास नित्य नागवीती ॥ जोडे उपटीती ॥ दानासवें ॥३॥
आर्य ब्राह्मणास उपाधी गणावी ॥ त्याचा शोध लावी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२२)

ऐहिकाची इच्छा इंग्रजी शिकती ॥ आर्य दास होती ॥ इंग्रजाचे ॥१॥
ब्राह्मण सर्वस्वी होती पक्षपाती ॥ भटा वाचवीती ॥ न्यायामध्यें ॥२॥
परलोक आशा यज्ञ करिताती ॥ बोकडास खाती ॥ इंग्रजींत ॥३॥
जपजाप-दंभ घरीं मिरवीती ॥ शुद्रा दोष देतो ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२३)

सत्यानें वर्तावें ज्यास लोभ झाला ॥ मानवी शोभला ॥ तोच सुखी ॥१॥
सर्व सुखी व्हावे मुळ आशा ज्याची ॥ हाव सदगुणाची ॥ तोच ज्ञानी ॥२॥
आपसुखदु:ख पराचें जाणतो ॥ त्यांच्याशीं वर्ततो ॥ तोच धन्य ॥३॥
अशा मानवास सदगुणी म्हणावा ॥ भावंडी गणावा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२४)

खरे खोटे दोघे प्रिय ब्राह्मणांना ॥ वंदीना निंदीना ॥ कोणी एका ॥१॥
त्याला आवडेना प्रित पवित्रता ॥ शुद्र वापरीतां ॥ क्षमा नाहीं ॥२॥
कधीं धि:कारीना धूर्त ब्रम्हनिष्ठ ॥ क्रुर कर्मी नष्ट ॥ जगद्‌वेष्टा ॥३॥
मनुष्यपणाचें नाहीं देहभान ॥ सर्वांत दुर्जन ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२५)

श्राद्धामध्यें गाया आर्यभट खाती ॥ मौजा मारीताती ॥ मृतानांवे ॥१॥
पडझड गाया दीन भांग खाती ॥ बाह्मण निंदीती ॥ त्यांला सर्व ॥२॥
अहिंसक जती पाणी काढवीती ॥ किड्या मोक्ष देती ॥ तृष्णेसाठीं ॥३॥

आर्यासहि जत्या सत्य त्या ॥ जाती सर्व वाया ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२६)

ब्रह्म जाणल्यानें ब्राह्मण बा होती ॥ कसे ते उरती ॥ शुद्रादीक ॥१॥
सर्वांशीं करीती रोटीबेटीबंदी ॥ नागापरी धुंदी ॥ ब्राह्मणांत ॥२॥
ख्रिस्त महंमदा निचांत गणती ॥ छळ करिताती ॥ पशूपरी ॥३॥
ब्रह्मजाण त्याहि ब्राह्मणाची खूण ॥ दुर्गुणाची खाण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२७)

भूत वर्तमान भविष्य काळास ॥ भिईना तो खास ॥ सत्य पोटीं ॥१॥
त्रिकाळ जगांत सत्यानें वागतो ॥ सुख देतोघेतो ॥ सर्वकामीं ॥२॥
त्याच्या पाठीमागें सुख संतानास ॥ हर्ष मानवास ॥ जगामाजीं ॥३॥
अशास म्हणावा बुद्ध महाजन ॥ मानवी भूषण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२८)

ब्राह्मणाचा धर्म जतीमारवाडी ॥ धाना पेढे वाढी ॥ मेल्यामागें ॥१॥
सोंवळा होऊन मानवा शिवेना ॥ खाईना पिईना ॥ राजरोस ॥२॥
बेटीव्यवहार शुद्राशीं करीना ॥ उचीष्ट देईना ॥ अंत्यजास ॥३॥
आर्य ब्राह्मण हा मानवा शोभेना ॥ मार्गास लागेना ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२९)

कल्पनेचे देव कोरीले उदंड ॥ रचीले पाखांड ॥ हितासाठीं ॥१॥
किन्नर गंधर्व ग्रंथीं नाचवीले ॥ अज्ञ फसवीले ॥ कृत्रिमानें ॥२॥
निर्लज्य सोवळें त्याचें अधिष्ठान ॥ भोंदीती निदान ॥ शुद्रादीक ॥३॥
ब्राह्मणांनीं नित्य होऊनी नि:संग ॥ शुद्र केलें नंग ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३०)

ईशें केलें नाहीं तुजसाठीं सर्व ॥ करूं नको गर्व ॥ प्राण्यांमध्ये ॥१॥
देह देऊनीयां बुद्धिमान केला ॥ धनीपणा दिला ॥ सर्वांमध्ये ॥२॥

जगाच्या कल्याणा देह कष्टवावा ॥ कारणीं लावावा ॥ सत्यासाठीं ॥३॥
अशा वर्तनानें जन्माचें सार्थक ॥ संतोषी निर्मीक ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३१)
सत्य ज्याचें धैर्य गंभीर ॥ सत्यवादी शूर ॥ मानवंत ॥१॥
जितेंद्रियें ज्याचीं मानवा भूषण ॥ सदगुणी संपन्न ॥ सर्व कामीं ॥२॥
परं सुखदु:ख स्वत:शीं तोलीतो ॥ सर्वांशीं वर्ततो ॥ एकभावें ॥३॥
अशा मानवास म्हणावा सज्जन ॥ जोतीबा चुंबन ॥ घेई त्याचें ॥४॥

॥ आत्मपरीक्षण ॥

(१)
परा लाभ होतां संतोष मानीतो ॥ साहय देतो घेतो ॥ सदगुणाचें ॥१॥
विद्‌वान करीतो पंगु जगाप्रत ॥ पाळी सदा व्रत ॥ घरामध्ये ॥२॥
'आपल्यावरून जग ओळखतो' ॥ मानवा लेखी तो ॥ बंधूपरी ॥३॥
आत्मपरीक्षण करीतो जगांत ॥ धन्य मानवंत ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)
जगामाजीं सर्व मजला असावें ॥ शेजाऱ्या नसावें ॥ हेवा मुळ ॥१॥
स्वत: हितासाठीं तळमळ करी ॥ झटे सर्वोपरी ॥ किर्तीसाठीं ॥२॥
खरा मतलबी सर्वांत वर्ततो ॥ निराशा करीतो ॥ बापड्यांची ॥३॥
आत्मपरीक्षेला नाहीं जुमानीत ॥ झुरे विषादांत ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)
निर्मीकें निर्मीले मनुज सकळ ॥ दिलें बुद्धीबळ ॥ कमजास्ती ॥१॥
बुद्धिप्रामाण्याने उद्‌योगा लागती ॥ यश मिळविती ॥ धंद्‌यामध्यें ॥२॥
शिपायाचे धंदे आर्याजीनें केलें ॥ शुद्रास जिंकीलें ॥ शस्त्रेंअस्त्रें ॥३॥
पिढीजादा त्यांचे दास बनविले ॥ सूड उगविल ॥ सर्व कामीं ॥४॥

शूर भिल्ल कोळी शरानें तोडीले ॥ हाकलून दिले ॥ रानींवनी ॥५॥
मांग महाअरी केले बहु जेर ॥ शिक्षा खडतर ॥ आर्याजींची ॥६॥
वेदा मनु नाहीं आत्मपरीक्षण ॥ आर्यास दुषण ॥ जोती म्हणे ॥७॥

(४)

आर्याजीनें सर्वा पदच्यत केलें ॥ गर्वानें फुगले ॥ शोधी वेद ॥१॥
निराशा शुद्रांचीं आजतागाईत ॥ गणिले दासांत ॥ त्याजपैकीं ॥२॥
आनंदले मनीं विद्याबंदी केली ॥ घेईना साऊली ॥ अंत्यजाचि ॥३॥
आर्यें धिक्कारिलें आत्मपरिक्षेला ॥ त्रास हा जिंकिल्या ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

आर्याजीचा हेवा त्रास जिंकिल्यास ॥ लुटा अज्ञान्यास ॥ सर्व कामीं ॥१॥
झाकल्या वेदाचा आधार दावीती ॥ श्रेष्ठत्व ओढीतो ॥ स्वत:कडे ॥२॥
मानवांचे हक्क शुद्रा मुख्य दावा ॥ पुरे वेदकावा ॥ ब्रम्हकुट ॥३॥
किड लागो आर्य आत्मपरिक्षेला ॥ त्रास अंत्यजाला ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(६)

आर्यें काही ग्रंथ तर्कानें रचीले ॥ नाहीं ईशा भ्याले ॥ स्वार्थासाठी ॥१॥
शूद्रादीका घरीं पारायण केलें ॥ त्यास ठकविलें ॥ धर्ममिषें ॥२॥
धंदा न करितां सर्वांस भोंदीलें ॥ भूदेव बनविलें ॥ त्यांचे हेच ॥३॥
आत्मपरिक्षेला आर्यांनी त्यागीलें ॥ धर्मलंड झालें ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(७)

शुद्रादीक सर्व आर्यांनीं भोंदीलं ॥ फुंकोनीया खाल्ले ॥ उंद्रापरी ॥१॥
सर्व गोष्टीमध्यें अमर्यादा केली ॥ घेईना सावली ॥ जेवतांना ॥२॥
अशा वर्तनानें भिईना मनाला ॥ लाजेना मनाला ॥ मनीं दंड ॥३॥
सदा मनीं द्वेष अपराधी खळ ॥ नाहीं त्यास बळ ॥ सदगुणाचें ॥४॥
आत्मपरीक्षण हद्दपार करी ॥ काळें पाणी जारी ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(८)

मांग आर्यामध्यें पाहूं जातां खूण ॥ एक आत्मा जाण ॥ दोघांमध्यें ॥१॥
दोघेही सारीखे सर्व खाती पिती ॥ इच्छा ती भोगीती ॥ सारखेच ॥२॥
मांग आर्य दोघे शोभा मानवांत ॥ दोघे वर्तनांत ॥ एकसहा ॥३॥
सर्व ज्ञानामध्यें आत्मज्ञान श्रेष्ठ ॥ कोणी नाहीं भ्रष्ट ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(९)

तेथे कैचा देश धर्म जोतीभेद ॥ सर्वांची उमेद ॥ सुखासाठीं ॥१॥
सुखापोटीं मोह उत्पन्न तो झाला ॥ पिडी सर्वत्राला ॥ एकसहा ॥२॥
मानवाचा मोह हेवा खास त्याला ॥ रक्तपाती झाला ॥ जगामाजीं ॥३॥
आपस्वार्थामध्यें आत्मज्ञान भ्रष्ट ॥ झाले बहु दुष्ट ॥ जोती म्हणें ॥४॥

(१०)

मानवाचे हक्क सर्वांस कळतां ॥ मग कोण त्राता ॥ आर्य भटा ॥१॥
विचारीते झाले सर्व कसे नीच ॥ आर्य कां रे ऊंच ॥ बळीस्थानीं ॥२॥
विषारी ते वेद अज्ञान्या डसती । बिळांत पळती ॥ सर्पावत ॥३॥
भांडणे लागतां सर्वांचें वाटोळें ॥ पाखंडे सोहळे ॥ फेका दूर ॥४॥
येणारें अरिष्ट कसें तरी टाळा ॥ शूद्रादीक गळा ॥ पडा आतां ॥५॥
वेळ आली आत्मपरीक्षण करा ॥ निर्मीकास स्मरा ॥ जोती म्हणे ॥६॥

(११)

भ्रष्ट आर्य तुम्ही सदगुणी कां व्हाना ॥ म्लेंच्छा कित्ता द्याना ॥ जगामाजी ॥१॥
आतां पुरे झाले सोंग भूदेवाचें ॥ धूर्त नट त्याचे ॥ जगीं छी: थू: ॥२॥
शरण जाऊनी त्यांची क्षमा मागा ॥ नाहीं दुजी जागा ॥ तुम्हींसाठी ॥३॥
आत्मपरीक्षणा तुम्ही द्यावा थारा ॥ मत्सरा आवरा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१२)

स्वत:च्या न्युन्यता व्यंगे सुधारती ॥ सत्यानें वागती ॥ सर्वांसगें ॥१॥
माझ्याशीं लोकांनीं जसें बा वर्तावें ॥ तसें मी वर्तावें ॥ जगासंगें ॥२॥
त्यांत दुजाभाव नसावा अंतरीं ॥ मग मौजा मारीं ॥ जगामाजीं ॥३॥
आत्मपरिक्षेंत असावें सावध ॥ जोती करी बोध ॥ धूर्त लोकां ॥४॥

(१३)

जरी तुझी सुखालागीं तळमळ ॥ तरी पाठबळ ॥ सत्य घेई ॥१॥
धैर्यानें वागावें सत्य आळवून ॥ सुखी करा जन ॥ जगामाजीं ॥२॥
मग तूं अवघाची सुखरूप होशी ॥ तरून तारशी ॥ दुसऱ्यास ॥३॥
खरें हेंच ज्ञान आत्मपरिक्षण ॥ बुद्धीचें लक्षण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ नीति ॥

(१)

निर्मीले बांधव स्त्रीपुरुषप्राणी ॥ त्यांत गोरे कोणी ॥ रंगवणं ॥१॥
त्यांचे हितासाठी बुद्धिमान केले ॥ स्वतंत्र ठेविले ॥ ज्या त्या कामीं ॥२॥
कोणास न पिडी कमावलें खाई ॥ सर्वा सुख देई ॥ आनंदांत ॥३॥
खरी हीच नीती मानवाचा धर्म ॥ बाकीचे अधर्म ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

माझें कांही कोणी घेऊं नये जनीं ॥ वसे ध्यानींमनीं ॥ मानवांच्या ॥१॥
माझ्या मनीं सर्व मजला असावें ॥ दुज्या कां नसावें ॥ जगामाजी? ॥२॥
आपल्ल्यावरून जग ओळखावें ॥ त्यांच्याशीं वर्तावें ॥ सत्य तेंच ॥३॥
मानवांचा धर्म सत्य नीती खूण ॥ करी जीवदान ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

सत्याविण नाहीं धर्म तो रोकडा ॥ जनांशी वांकडा ॥ मतभेद ॥१॥
सत्य सोडूं जातां वादामध्यें पडे ॥ बुद्धीस वांकडे ॥ जन्मभर ॥२॥
सत्य तोच धर्म करावा कायम ॥ मानवा आराम ॥ सर्व ठायीं ॥३॥
मानवांचा धर्म सत्य हीच नीती ॥ बाकीची कुनीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

आपहितासाठीं सत्यानें वर्तावें ॥ सुमार्गी लावावें ॥ भावंडास ॥१॥
तुझी वर्तणूक आधीं कर नीट ॥ दुर्गुणाचा वीट ॥ खरें सुख ॥२॥
मानवी सुखास वाटेकरी होती ॥ फळास भोगीती ॥ सर्वांसह ॥३॥
मानवांचा धर्म सत्य खरी नीती ॥ बाकीची कुनीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

तुझे हितासाठीं जगीं सत्य धर ॥ निर्मीक आधार ॥ सर्व ठायीं ॥१॥
आपपर नाहीं देशधर्मकुट ॥ करवावा वीट ॥ सत्यासाठीं ॥२॥
मानवी भूषण तूंच होशी खास ॥ सर्वांचा पडोस ॥ जगामाजीं ॥३॥
मानवी नीती हीच धर्मनीती ॥ बाकीची कुनीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(६)

खोटें बोलूनियां अज्ञान्या पिडणें ॥ लुटूनियां खाणें ॥ भावंडास ॥१॥
विश्वासघातानें मित्रास नाडणे ॥ नव्हेत लक्षणें ॥ सज्जनांचीं ॥२॥
धंदा कलालाचा कुटुंबा पोसणें ॥ मद्यपी करणें ॥ मुलींमुलां ॥३॥
मानवांचा धर्म सत्य खरी नीती ॥ बाकीची कुनीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(७)

प्रामाणिकपणा ज्याचे असे पोटीं ॥ दावितो सचोटी ॥ सर्व जन ॥१॥
कृतज्ञ होऊन मानवा संभाळ ॥ निर्मीकाचें बळ ॥ तुजवरी ॥२॥
नम्र होऊनीयां रक्षा सौजन्यास ॥ झटा उद्यागास ॥ निशीदीनीं ॥३॥
मानवांचा धर्म सत्य सर्व नीती ॥ बाकी कुरापती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ धीर ॥

(१)

सत्याचा जिव्हाळा मनाची स्वच्छता ॥ चित्तास स्वस्थता ॥ जेथें आहे ॥१॥
जेथें जागा धीर सदा हृदयांत ॥ सत्यवर्तनांत ॥ खर्ची घाला ॥२॥
पिडा दु:खें सोशी संकटें निवारी ॥ गांजल्यास तारी ॥ जगामाजीं ॥३॥
धीर धरूनीयां सर्वां सूख देती ॥ यशवंत होती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

धीर सोडीतांच शुद्रां दांस केले ॥ आर्याजी ताठले ॥ ऐश्वर्यांत ॥१॥
भित्रे शुद्र वेडे अज्ञानी बापुडे ॥ आर्य पाई पडे ॥ लज्या गेली ॥२॥
अज्ञानी म्हणूनी म्लेंच्छाशीं लढले ॥ प्राणाशी मुकले ॥ आर्यांपाई ॥३॥

शुर मांगम्हारा आर्यें नागवीलें ॥ पशूवत केले ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

धीर असल्यानें प्रसंग पडतां ॥ निर्धारें वर्ततां ॥ यश येई ॥१॥
निश्चयानें जे कां हिंमत धरीती ॥ संकटें वारीती ॥ जगामाजीं ॥२॥
मोठमोठे गुण दृढ करीं धीर ॥ करीं पृष्ट कर ॥ नियतींत ॥३॥
सत्यानें वर्ततां आरिष्ट पळतो ॥ देशीधडी जाती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

दुष्ट आचारानें मनीं भय वसे ॥ चिंताक्रांत दिसे ॥ मुद्रा त्यांची ॥१॥
नष्ट कर्मे सर्व उघडीं पडतां ॥ होईल फजीती ॥ मनीं भय ॥२॥
सरळ स्वभाव सत्य-आचारण ॥ नसे त्यावांचून ॥ समाधान ॥३॥
निर्मीकाचें भय घेई जो आधार ॥ खरा त्याचा धीर ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

अंतर निर्मळ भार ईशावर ॥ सत्य वर्तणार ॥ जगामाजीं ॥१॥
धर्म जातीभेद निर्दाळी मनांत ॥ सुखी मानवांत ॥ धन्य तोच ॥२॥
सत्य वर्णण्याचा आर्या नाहीं धीर ॥ धूर्त अगोचर ॥ खरा भंड ॥३॥
खोटे वेद मनू अंत्यजा दावीना ॥ मैदानी आणीना ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ समाधान ॥

(१)

प्राणीमात्रा सर्व निर्मीली ॥ साधने ती दिली ॥ परोपरी ॥१॥
पदार्थ निर्मून सर्वांस पोशीले ॥ आनंदीत केले ॥ सर्वकाळ ॥२॥
त्यांपैकीं मानव बुद्धीमान केला ॥ सत्य वर्तायाला ॥ मासल्यांत ॥३॥

रंजलेगांजले अनाथा पोसावें ॥ प्रितीनें वागावें ॥ बंधूपरी ॥४॥
त्याच्या खटाटोपी आणा ध्यानीं मनीं ॥ उपकार मनीं ॥ जिवेंभावें ॥५॥
परपिडा देणें मानवा दुषण ॥ कळीचें साधन ॥ जगामाजीं ॥६॥
कृतज्ञ होऊनी मानी समाधान ॥ तृप्तीची ती खूण ॥ जोती म्हणे ॥७॥

(२)

हेळसांड करी नियतवृत्तीची ॥ मात दुर्गूणांची ॥ संसारांत ॥१॥
रोगग्रस्त होतां दांतओठ खाती ॥ तेव्हां खवळती ॥ मनामधीं ॥२॥
सरकारावर व्यर्थ रागावती ॥ स्नेहास निंदीती ॥ कधींमधीं ॥३॥
समाधान नष्ट जातें बुद्धीबळ ॥ व्यर्थ तळमळ ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

माझीच योग्यता जास्ती आहे म्हणे ॥ दावी धीटपणें ॥ अज्ञान्यास ॥१॥
अजागळी नाहीं दुध किंवा मुत्र ॥ मोक्ष वेदांतांत ॥ आहे म्हणे ॥२॥
मूढा लुटूनीयां प्रपंच करिती ॥ जगीं हंबरती ॥ झालों मुक्त ॥३॥
त्याला कैचें सुख समाधान सौख्य ॥ पापी हेच मुख्य ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

आपली योग्यता नाहीं सदगुणांत ॥ आणीना मनांत ॥ जसा मेंढा ॥१॥
आत्मज्ञान नाहीं मुल कलालाचा ॥ धंदा खाटकाचा ॥ ज्ञान सांगे ॥२॥
समाधान त्यानें केलें हद्दपार ॥ करा बोजवार ॥ शांततेचा ॥३॥
त्यास मुळीं नाहीं निर्मीकाची भीती ॥ अज्ञान्या नाहीं ती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

नष्ट आचारानें रोगग्रस्त होती ॥ संताना नाडिती काही वेळ ॥१॥
कल्पून प्राक्तन त्यास दोष देती ॥ शिमगा करीती ॥ त्याच्या नांवें ॥२॥
प्राक्तीनांत होतें तैसेंच घडलें ॥ ब्रह्मानें लिहिलें ॥ खोटें नाहीं ॥३॥
अयोनीसंभव निर्मी नारायण ॥ खोटें समाधान ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(६)

स्वर्गाची शांतता कल्पून मनांत ॥ लिहिली ग्रंथांत ॥ तर्कबळे ॥१॥
कोठे आहे स्वर्ग पाहिले ते कोणी ॥ भिऊं नका मनीं ॥ दावा आम्हा ॥२॥
तुम्हावर प्रश्न दोरेवाले दादा ॥ पेटूं नका वादा ॥ आर्यदादा ॥३॥
खोटे बोलणाऱ्या समाधान नाहीं ॥ शोधूनीयां पाहीं ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(७)

जशीं ज्यांचीं कर्मे तशीं फळें देती ॥ वळण लावीती ॥ संतानास ॥१॥
द्रुष्ट कर्मे तुम्ही अजीबात टाका ॥ पुढें नाहीं धोका ॥ मुलांबाळां ॥२॥
झालें गेलें सर्व मनीं झुरूं नका ॥ सत्यकर्मो विका ॥ आपुल्यास ॥३॥
खरें समाधान भोगा सावकाश ॥ आनंद जगास ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(८)

असंतोष राजा मच्छर प्रधान ॥ शिपाई दुर्जन ॥ कडीकोट ॥१॥
हेवा चोपदार मारीतो किंकाळी ॥ द्यावे म्हणें बळी ॥ सदगुणास ॥२॥
अज्ञानी रयत दारूबाज करी ॥ तंटे घरीं दारीं ॥ सुख नाहीं ॥३॥
अशा वर्तनानें नाहीं समाधान ॥ खरे हे पाषाण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(९)

दुष्ट आचारानें निचत्व पावती ॥ संकटीं पडती ॥ लागलीच ॥१॥
पश्चातापाअंतीं विचार करीती ॥ शुद्धीवर येतो ॥ मनामध्यें ॥२॥
सुमार्गो लागतां होतो महाजन ॥ होतसे कल्याण ॥ पदोपदीं ॥३॥
समाधान वृत्ती ज्याची अखंडीत ॥ सुखांत मंडीत ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१०)

समाधान वृत्ती ज्याची अखंडीत ॥ संकटीं पडीती लागलीच ॥१॥
सत्य पाठबळ मनी दृढभाव ॥ करी धावाधाव ॥ दीनासाठी ॥२॥
भल्या सॉक्रेटीसा विष त्या पाजीलें ॥ छळूनी मारिलें ॥ द्वेषाभावें ॥३॥
समाधान ज्याचा भंग झाला नाहीं ॥ ग्रंथांतरीं पाहीं ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ सहिष्णुता ॥

(१)

विपत्तींत खंती मुळींच मानीना ॥ हिमतीचा राणा ॥ क्रोधावीण ॥१॥
रोगग्रस्त होता संतापा पेटेना ॥ घरांत करीना ॥ कुरकूर ॥२॥
अहीत कृत्यांची हेळणा करीना ॥ उपाय योजीना ॥ सुडासाठी ॥३॥
त्यास उपदेश करीतां सोडीना ॥ वादास पेटेना ॥ त्यांच्या संगें ॥४॥
सहिष्णुतावीण सुखास भोगीना ॥ संतोषी होईना ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(२)

इराणी भटजी बळीस्थानीं आले ॥ क्षत्रिया जिंकीलें ॥ द्रव्यलोभ ॥१॥
वेदामध्यें आहे त्याचा मागमुद्या ॥ शिपायचा धंदा ॥ आर्यें केला ॥२॥
जिंकील्या मानवा स्पर्शी केली बंदी ॥ घेई ना सावली ॥ द्वेषबुद्धी ॥३॥
विद्या बंद केली अज्ञानीं ठेवीलें ॥ लंड धनी झाले ॥ लुटमाप ॥४॥
सहिष्णुता खरी मांगमहाराची ॥ फजीती आर्याची ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(३)

दुष्ट वर्तनानें नष्ट कर्मो होती ॥ संकटें भोगीती ॥ क्लेशासह ॥१॥
दुःख क्लेश होतां देवा दोष देती ॥ निर्मीका निंदीती ॥ सर्वोपरी ॥२॥
जन्ममृत्यूसह सुखदुःख देता ॥ कर्ताकरविता ॥ त्याची लिला ॥३॥
केलीं दुष्ट कर्म सांगण्यास भीती ॥ देवाची फजीती ॥ करी मुळ ॥४॥
सहिष्णुता नाहीं अशा सोंगाड्यास ॥ खऱ्या नास्तीकास ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(४)

मानव सारिखे निर्मीकें निर्मीले ॥ कमी नाहीं केले ॥ कोणी एक ॥१॥
कमी जास्ती बुद्धी मानवा वोपीली ॥ कोणा नाहीं दिली ॥ पिढीजादा ॥२॥
शुद्रादीक नाहीं कशामध्यें उणा ॥ अवयवीं खणा ॥ आर्यापरी ॥३॥
मानवाचे हक्क ते कां विसरले? ॥ अति शूद्र झाले ॥ पशुवत ॥४॥
शुद्र केव्हअं झाले आर्यांचे दास ॥ बाकी अनुदास ॥ कसे झाले ॥५॥
आर्यलोभ मूळ तंट्याचें कारण ॥ ग्रंथ तपासून ॥ पाहूं जातां ॥६॥
मूळ धर्मभेद मानवा नसावा ॥ एकोपा असावा ॥ जगामाजी ॥७॥
सार्वत्रिक सत्य ग्रंथ रचीयेला ॥ त्यास छापण्याला ॥ द्रव्य तुटा ॥८॥
शुद्रादीक-किंव येतांच मानवा ॥ देशस्थ बांधवा ॥ मर्दापरी ॥९॥
ग्रंथ छापण्याची केली सुरवात ॥ प्रती वीस शत ॥ एकदम ॥१०॥
विक्री झाल्यावर दाम घेण बोली ॥ टोंचणी ही दिली ॥ चिक्कू शुद्रां ॥११॥
मोरो विठ्ठल वाळवेकर धेंड ॥ सहिष्णू अखंड ॥ मुंबापुरीं ॥१२॥
सदसदविवेकी सुबोधाचा दाता ॥ गृहिणीचा पिता ॥ जोतीमित्र ॥१३॥

(५)

थोडे दिन तरी मद्य वर्ज करा ॥ तोच पैसा भरा ॥ ग्रंथासाठीं ॥१॥
ग्रंथ वाचीतांना मनीं शोध करा ॥ देऊं नका थारा ॥ वैरभावा ॥२॥
खोट्या धर्मा नाहीं सत्याचा आधार ॥ व्यर्थ बडीवार ॥ स्वार्थासाठी ॥३॥
सत्य सोडूनीयां धर्मवादी होती ॥ संग्रामी करीती ॥ रक्तपात ॥४॥
लढण्याचा कित्ता संताना घालीती ॥ पिढीजादा देती ॥ दु:ख जगा ॥५॥
सहीष्णुतेवीण नाहीं समाधान ॥ एकीस बंधन ॥ जोती म्हणे ॥६॥

॥ सद्विवेक ॥

(१)

दृढ मनीं धरीं सद्विवेकास ॥ तेंच संतानास ॥ सुख देई ॥१॥
जगहितासाठीं सत्यानें वर्तती ॥ हित ते करीती ॥ स्वत:चेही ॥२॥
आपहितासाठीं मुढा नाडूं जातां ॥ त्यानें तसें होतां ॥ मग कसें ॥३॥
सद्विवेकानें तुम्ही करा न्याय ॥ नसे पुढें भय ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

विवेकी करीना जप अनुष्ठानें ॥ पोकळ अर्पण ॥ निर्मीकास ॥१॥
विवेकी ढळीना दीन रंडक्यांना ॥ त्यांस भादरीना ॥ न्हाव्या हातीं ॥२॥
विवेकी भजेना धातू दगडास ॥ म्हणेना शुद्रास ॥ तुम्ही नीच ॥३॥
सद्विवेकावीण करीत तळमळ ॥ पाखांडी निव्वळ ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

पशुहिंसा आहे अस्सल वेदान्त ॥ पुण्य गौवधांत ॥ धूर्त म्हणें ॥१॥
शुद्रादीकास साक्ष घ्या मनूची ॥ चैन ब्राह्मणाची ॥ बळीस्थानीं ॥२॥
मनु धि:कारूनी एकीकडे फेका ॥ माना शुद्रादीकां ॥ बंधूपरी ॥३॥
सद्विवेकावीण आर्यांजी पाषाण ॥ कलीचें रक्षण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

आर्यें जेरदस्त मांगम्हारा केलें ॥ पाताळीं घातलें ॥ स्पर्शबंदी ॥१॥
धुर्तें ऋषीजींनी वेदास रचीलें ॥ द्वेषानें छळीलें ॥ सीमा नाहीं ॥२॥
अन्नावीण बहु उपासानें मेले ॥ उष्टें नाहीं दिलें ॥ हेवा मूळ ॥३॥
सद्विवेकास आर्यांनी त्यजिलें ॥ त्यांचे हाल केले ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

बंधु आर्य राया दयावान व्हावा ॥ जाळून टाकावा ॥ मनुग्रंथ ॥१॥
वेदांती म्हणतां तुम्हा कैचा भेद ॥ लावा पाहूं दाद ॥ मनुज्यांची ॥२॥
सांडूं नका ख्रिस्ती मुसलमानास ॥ मांगामहारास ॥ शूद्रासह ॥३॥
निर्धारानें धरीं सद्विवेकास ॥ कित्ता संतानास ॥ जोती म्हणें ॥४॥

(६)

बंधु सद्विवेकास बहु विसरती ॥ धर्मास कल्पीतो ॥ घरोघर ॥१॥
मानवांचा धर्म एक तो कोणता ॥ जगीं शोधूं जातां ॥ बहु धर्म ॥२॥
जो तो म्हणे माझा धर्म शेकला ॥ गर्वानें फुगला ॥ जगामाजी ॥३॥
कोणत्या धर्मास जगीं थारा द्यावा ॥ संसारीं पाळावा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(७)

वेद मनुग्रंथ घरीं लपविले ॥ म्लेंच्छा फसविले ॥ मोघमांत ॥१॥
त्यांचें ब्रह्मकुट इंग्लिशें शोधीलें ॥ बाहेर काढीलें ॥ छी: थू: केली ॥२॥

मांग महाअरी वाढपे करीती ॥ मोठे हुद्दे देती ॥ फौजेमध्ये ॥३॥
इंग्लीश स्मरती सद्‌विवेकास ॥ काळीमा आर्यांस ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(८)

अंत्यजांनो, तुम्ही उपकार स्मरा ॥ पोटीं गच्च धरा ॥ इंग्लिशास ॥१॥
आर्यहितासाठीं न्याशनल सभा ॥ शुद्रादीका शोभा ॥ कशी राहे ॥२॥
गोऱ्या लोकां घ्यावें सभेमध्यें जावें ॥ हाणून पाडावें ॥ ब्रह्मकुट ॥३॥
मर्दुमकीनें रक्षा सद्‌विवेकास ॥ सौख्य मानवास ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(९)

वेळ आल्यावर कळ चेतवीती ॥ मुढा लढविती ॥ पक्के धूर्त ॥१॥
हितासाठीं काहीं करी करामत ॥ धिंगाणा राज्यांत ॥ शुद्रतोटा ॥२॥
प्रसंग पडतां शुद्र तोंडीं देती ॥ अनुष्ठानी होती ॥ पक्के धूर्त ॥३॥
नित्य त्यांची जे कां संगत धरीती ॥ फजीत पावती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१०)

कलालाचा धंदा नाहीं दयाशांती ॥ उघड नाडीती ॥ जोशपरी ॥१॥
वकलाचा धंदा झिंगल्या गांठीती ॥ नाच त्या करीतो ॥ त्यांच्यापुढें ॥२॥
गायन करून त्यास रिझविती ॥ घरीं रडवीती ॥ अंगनांस ॥३॥
सद्‌विवेकावीण मुढ दारू पितो ॥ मुला कित्ता देती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(११)

जगामाजी धर्म अगणित होती ॥ लढाया खेळती ॥ रेड्यापरी ॥१॥
रेडे धरणारे प्राणास मुकती ॥ कित्येक म्हणती ॥ स्वर्गी गेले ॥२॥
कोणी म्हणे सर्व मार्टर झाले ॥ जन्नतीस गेले ॥ कोणी म्हणे ॥३॥
सद्‌विवेकावीण सर्व भांबावले ॥ रक्तपाती झाले ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ उद्‌योग ॥

(१)

मानवा उद्योग अनेक आहेत ॥ बऱ्यावाईटांत ॥ काळ जातो ॥१॥
आपहितासाठीं उद्योग करीती ॥ मार्ग दावीमाती ॥ संतानास ॥२॥
त्यापैकीं आळशी दुष्ट दुराचारी ॥ जन वैरी करी ॥ सर्व काळ ॥३॥
जसा ज्याचा धंदा तशीं फळें येती ॥ सुखदु:ख होती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

सत्य उद्योगानें रोग लया जाती ॥ प्रकृती ती होती बळकटा ॥१॥
उल्हासीत मन झटे उद्योगास ॥ भोगी संपत्तीस ॥ सर्वकाळ ॥२॥
सदाचार सौख्य त्याची सेवा करी ॥ शांतता ती बरी ॥ आवडीनें ॥३॥
नित्य यश देई त्याच्या उद्योगास ॥ सुख सर्वत्रांस ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

उद्योग जो करी दीनबंधूंसाठी ॥ ममता ती पोटी ॥ मानवाच्या ॥१॥
विद्या सर्वां देई सदगुणाची हाव ॥ करी नित्य कींव ॥ अज्ञान्याची ॥२॥
थकल्या भागल्या दीना साह्य करीं ॥ उद्योगास सारी ॥ जपूनीयां ॥३॥
त्याच्या उद्योगास नित्य यश देई ॥ जगा सुख देई ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

सर्व दुर्गुणांचा आळस हा पिता ॥ बाळपणी कित्ता ॥ मुलीमुलां ॥१॥
तरुणपणांत दुर्गूणी संसारीं ॥ वृद्धपणीं करी ॥ हाय हाय ॥२॥
उद्योगा सोडूनी कलाल बनती ॥ शिव्याश्राप देती ॥ जनामाजी ॥३॥
आळशात सुख कधींच होईना ॥ शांतता पावेना ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

धनाढ्य आळशी जुव्वेबाज होती ॥ चोरून खेळती ॥ एकीकडे ॥१॥
डाव जिंकितांच बक्षीसें वेश्यांस ॥ खाऊ चोंबड्यांस ॥ सर्व काळ ॥२॥
द्रव्य हरतांच शेतावर पाळी ॥ सर्व देई बळी ॥ घरासह ॥३॥

सर्व ऋतुमध्यें फिरे नंगा भुका ॥ मारीतसे हांका ॥ पोटीसाठीं ॥४॥
आळशाचा धंदा नि:संग बा होती ॥ भिकेस लागती ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(६)

आळशांचा धंदा उद्योग करीती ॥ दुकान मांडिती ॥ सोरटीचें ॥१॥
नांवनिशी नाहीं पैश देई त्यांची ॥ आदा आढाव्याची ॥ देत नाहीं ॥२॥
उचल्याचे परी मुढास नाडीती ॥ तमाशा दावीती ॥ उद्योग्यास ॥३॥
अशा आळशाची शेवटीं फजीती ॥ धूळमाती खाती ॥ जोती म्हणें ॥४॥

(७)

रोजगारासाठी पैसा नसे गांठीं ॥ अज्ञान्यास गांठी ॥ नफा हल ॥१॥
शअर घेणाऱ्यास गळीं भाल दोरी ॥ पावतींत सारी ॥ जडीबुट्टी॥२॥
पशे बुडाल्यास नाहीं त्यास दाद ॥ सुका आशीर्वाद ॥ भटासाठीं ॥३॥
उचल्याच्या परी खिसे कातरीती ॥ तोंड लपवीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(८)

शेअरमार्किटांत खप कागदाचा ॥ नफा दलालाचा ॥ बुड धन्य ॥१॥
शेअरकागदास पाहूनी रडती ॥ शिव्याशाप देती ॥ योजी त्यास ॥२॥
शेअर व्यापाराचा जळो तो उद्योग ॥ होऊनी नि:संग ॥ मुढा लुटी ॥३॥
आळशाचा खरा नित्य हाच धंदा ॥ दुरूनच वंदा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(९)

सधन जगांत मारूनियां गप्पा ॥ देई व्यर्थ थापा ॥ पैसा लूट ॥१॥
द्रव्यलोभासाठीं शेतास काढीती ॥ जल हाटवीती ॥ सागराचें ॥२॥
जगामधीं ठक धनवान होती ॥ दिवाळें काढीतो ॥ अखेरीस ॥३॥
त्याच्या संगतीनें द्रव्यहीन होती ॥ प्राणास मुकती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१०)

शेअर्स काढून उद्योग काढण ॥ हिशेब ठेवणें ॥ रोजकीर्द ॥१॥
खतावणी सर्व बिनचूक ठेवी ॥ नफातोटा दावी ॥ शोधी त्यास ॥२॥
जामीन देऊन नितीनें वर्तावें ॥ सर्वां वांचवावें ॥ अब्रूमध्यें ॥३॥

शेअर्स विकुं गेल्या काहीं नफा व्हावा ॥ जगा दाखवावा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(११)

आळशाचा धंदा उद्योग काढीती ॥ भिंतीस फोडीती ॥ मध्यरात्रीं ॥१॥
जाईल तितकी चोरी ते करीती ॥ मुकाट्यानें जाती ॥ घरांतून ॥२॥
दुष्ट नष्ट गूण अंगीं जडताती ॥ सर्पवत होती ॥ जगा त्रास ॥३॥
त्यांच्या उद्योगास येत नाहीं यश ॥ रागावतो ईश ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ स्वच्छता ॥

(१)

स्वच्छ होण्यासाठीं स्नान तें करावें ॥ वस्त्रांनी पुसावें ॥ लागलेंच ॥१॥
स्नानाचा कंटाळा पुळ्याचें माहेर ॥ खरजुचें घर ॥ आदीपीठ ॥२॥
दांत खाऊनीयां बोलतां चालतां ॥ नित्य खाजवीतां ॥ वेळ जाई ॥३॥
स्वकीय स्वच्छता मुळीं विसरला ॥ वैद्यानें नाडीला ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

अंगवस्त्रें ज्यास धुण्याचा कंटाळा ॥ चोळी वेळोवेळां ॥ दोन्ही कांखा ॥१॥
दांत विंचकूनी जांघास चोळी ॥ काढीतांच मळी ॥ गार वाटे ॥२॥
वस्त्रांतील उवा चिमटीनें धरी ॥ चोळूनियां मारी ॥ मुकाठ्यानें ॥३॥
अंगवस्त्रें स्वच्छ ठेऊं विसरतो ॥ निंदे पात्र होतो ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

स्नान केल्यावर उल्हास मनास ॥ झटे उद्योगास ॥ आवडीनें ॥१॥
रुचीवर लागे जाडेभडें अन्न ॥ होईना अजीर्ण ॥ कधीं त्यास ॥२॥
स्पर्शरोग त्यास होण्याचा अभाव ॥ मनाचा संभव ॥ सर्व ठायी ॥३॥
शरीरीं स्वच्छता ठेऊं विसरतो ॥ सुख ना भोगीतो ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

वस्त्रें धुतल्यानें ज्यास्त तीं टिकती ॥ संतोषी ठेविती ॥ वापरणाऱ्या ॥१॥
धुळीसह घाम वस्त्रें कुजविती ॥ दुर्गंधी सोडीती ॥ घ्राणेंद्रिया ॥२॥

दुर्गंध येतांच किळस करती ॥ दुरून वागती ॥ त्यांच्यासंगे ॥३॥
वस्त्राची स्वच्छता ठेऊं न जाणती ॥ रोगग्रस्तें होती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

निर्मीकें निर्मीलें मानव पवित्र ॥ कमीजास्त सुत्र ॥ बुद्धीमध्यें ॥१॥
पिढीजादा बुद्धि नाहीं सर्वांमधीं ॥ शोध करा आधीं ॥ पुर्तेपणीं ॥२॥
सत्य सेवूनीयां चित्त करीं स्वच्छ ॥ मग मान तुच्छ ॥ मानवास ॥३॥
मनाची स्वच्छता नाहीं समजला ॥ भूमीभार झाला ॥ जोती म्हणें ॥४॥

॥ गृहकार्यदक्षता ॥

(१)

आद्यापेक्षां जास्त खर्च जे करीती ॥ ऋणकरी होती ॥ जिवा कांच ॥१॥
सोयरेधायरे मागें पुढें येती ॥ तुकडे मोडीती ॥ दिमाखानें ॥२॥
मतलबी स्नेही रसाळ बोलती ॥ भोंदुनीयां खाती ॥ संधी येतां ॥३॥
गृहकार्यदक्ष होऊं विसरला ॥ चोंबड्यांनीं ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

सर्व ठायीं दक्ष असे परिमीत ॥ तोच सुरक्षीत ॥ जगामाजी ॥१॥
सतसंगती निरोगी संतती ॥ पळाती विपत्ती ॥ रानोमाळ ॥२॥
मेल्यामागें कोणी दोषी ठरवीना ॥ आनंद संताना ॥ चीर केला ॥३॥
गृहकार्यदक्ष सर्वदा जपला ॥ मान निर्मिकाला ॥ जोती म्हणे ॥४॥

विभाग २ रा

गणपती

१

पशुशिरीं सोंड पोर मानवाचें ॥ सोंग गणोबाचें ॥ नोंद ग्रंथी ॥धृ.॥
बैसे उंदरावरी ठेवूनियां बूड ॥ फुकितो शेंबूड ॥ सोंडेतून ॥१॥
अंत्यजासी दूर, भटा लाडू देतो ॥ नाकानें सोलीतो ॥ कांदे गणू ॥२॥
चिखला तुडवूनी बनविला मोऱ्या ॥ केला ढंबढेऱ्या ॥ भाद्रपदीं ॥३॥
* * * * * * * * वांचून ॥ करवी भ्रमण ॥ सर्व लोकीं ॥४॥
* * * * * चंद्र हांसला म्हणून ॥ श्रापवरदान ॥ पाहील्यास ॥५॥
* * * * * चंद्रास पाहीलें ॥ अस्वली वरीलें ॥ कृष्णदेवें ॥६॥
* * * * वला गणुजी दोंदीला ॥ नोवरा मिळाला ॥ देवबाप्पा ॥७॥
गणोबाची पूजा भावीका दाविती ॥ हरामाच्या खाती ॥ तूपपोळ्या ॥८॥
जै मंगलमूर्ती जै मंगलमूर्ती ॥ गाती नित्य किर्ती ॥ टाळ्यांसह ॥९॥
उत्सवाच्या नांवें द्रव्य भोंदाडीती ॥ वाटी खिरापती ॥ धूर्त भट ॥१०॥
जातिमारवाडी गरीबा नाडिती ॥ देऊळें बांधीती ॥ कीर्तीसाठीं ॥११॥
देवाजीच्या नांवें जगाला पीडीती ॥ अधोगती जाती ॥ निश्च्यानें ॥१२॥
खरे देवभक्त देह कष्टवीती ॥ पोषण करीती ॥ घरच्यांचे ॥१३॥
अजाणासी ज्ञान पांगळ्या अन्नदान ॥ हेंच बा स्मरण ॥ निर्मीकाचें ॥१४॥

भोळा वारकरी त्यास दिली हूल ॥ स्मरणांत फल ॥ आहे म्हणे ॥१५॥
क्षत्रिय रामाचा धूर्त बने दास ॥ गांठी शिवाजीस ॥ मतलबी ॥१६॥
दादु कोंडदेव त्या ठेवी अविद्वान ॥ करवी तुळादान ॥ ऐदी भटा ॥१७॥
स्वजातिहितासाठीं बोधीलें ॥ धर्मलंड खरे जोती म्हणे ॥१८॥

॥ आर्यभट ब्राह्मणांचे कसब ॥

(१)

सर्वांचा निर्मीक एक आहे जाण ॥ पाळणपोषण ॥ तोच करी ॥१॥
स्त्रीपुरुष हक्क सर्वां कळवावे ॥ सत्यानें बोधावे ॥ मानवांस ॥२॥
देशधर्मभेद नसावा अंतरीं ॥ भावंडांचे परी ॥ घरी सर्वां ॥३॥
असे बा शिक्षक सर्व ठाईं नेमा ॥ आदीसत्य नमा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

सार्वभौम सत्य ज्याचें भांडवल ॥ निर्मीक अव्वल ॥ सर्व एक ॥१॥
त्यानें निर्मीयले मानव हे सारे ॥ त्यांचींच लेकरें ॥ तोच रक्षी ॥२॥
आपल्यावरून जग ओळखावें ॥ सर्वां निववावें ॥ संसारांत ॥३॥
जसजसे आम्ही मानवासीं वागूं ॥ त्याचीं फळें भोगूं ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

आर्यांनीं क्षत्रियां रणांत जिंकीलें ॥ त्यांना दास केलें ॥ पिढीजादा ॥१॥
मत्सरानें दासा म्हणाले ते क्षुद्र ॥ अपभ्रंश शूद्र ॥ त्याचा झाला ॥२॥
द्वेषानें पिडीले विद्या बंद केली ॥ घेईना साऊली ॥ जेवतांना ॥३॥
अशा पंगु शुद्रा विद्या तुम्ही द्यावी ॥ भिक्षा ती मागावी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

विजयी आर्यांनी धर्मग्रंथ केले ॥ शुद्रा नागवीलें ॥ दासापरी ॥१॥
धूर्त भटें मुळीं वेद लपविले ॥ पाहूं नाहीं दिले ॥ अंत्यजास ॥२॥
शूद्रादिक म्हणे माझा वेद धर्म ॥ अज्ञानास वर्म ॥ ठावें नाहीं ॥३॥
वेदांतील वर्म मैदानीं आणावें ॥ जगा दाखवावें ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

ख्रिस्त सर्व ग्रंथ मैदानीं आणती ॥ वाचून दावीती ॥ स्त्रीपुरुष ॥१॥
भटासह मांगा पोटाशीं धरिती ॥ व्यवहार करीती ॥ रोटीबेटी ॥२॥
त्यांस ठावें सत्य तेंच सिद्ध करी ॥ निववी अंतरीं ॥ सर्व जना ॥३॥
सर्व खंडीं दावी नातें भावंडाचे ॥ पुत्र निर्मीकाचे ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(६)

महंमद म्हणे निर्मीक तो एक ॥ कल्पीना अनेक ॥ जगामाजी ॥१॥
भावंडाचे परी मानवा आळवी ॥ सत्यानें वळवी ॥ ईशासाठीं ॥२॥
देश जातीभेद अजि बुडविले ॥ मूर्तीस फोडीलें ॥ कुभांड्यांच्या॥३॥
दास्यत्वापासून बहु मुक्त केले ॥ ईशाकडे नेले॥ जोती म्हणे ॥४॥

(७)

ईशें सर्व शुद्रा आर्यापरी दिले ॥ कमी नाहीं केलें ॥ काही एक ॥१॥
निर्मीकाची दया इंग्रजा आणलें ॥ भटा धि:कारिलें ॥ सर्वोपरी ॥२॥
आर्य कसे धनी, शूद्र कां हो दास? ॥ शोधा कृत्रीमास ॥ वेळ हीच ॥३॥
आतां कां रे तुम्ही विचार कराना ॥ धुर्त धिक्काराना ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(८)

शूद्र दीनबंधू शेतांत खपतो? ॥ कुटुंबा पोषीतो ॥ बैलसह ॥१॥
साऱ्यासह वारी लोकलफंडास ॥ घाली भरतीस ॥ काहीं धान्य॥२॥
गोळा सर्व फंड इंग्रज करीती ॥ शाळा ते घालीती ॥ नांवासाठीं ॥३॥
भट शुद्रा मुला भट खेळवीती ॥ गोऱ्या थापा देतो ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(९)

अल्लड इंग्रज भटा जागा देती ॥ पंतोजी करीती ॥ गांवोगांवी ॥१॥
जगद्वेष्टे भट शिक्षक बनती ॥ शुद्रा शिकविती ॥ कृष्णलिला ॥२॥

संधी साधल्यास शिवाजी वर्णिती ॥ मत्सरी करीती ॥ यवनांचे ॥३॥
देशप्रीती दंभ इंग्रजी निंदीती ॥ गर्वे हंबरीती ॥ जोती म्हणें॥४॥

(१०)

सर्प विंचवांत ब्राह्मण ते दावा ॥ दोरा घालवावा ॥ त्यांच्या गळीं ॥१॥
स्वजाती पिडणें त्यांचे नव्हे कर्मो ॥ करी ना अधर्मी ॥ जातीमध्ये ॥२॥
सर्व मानवांत ब्राह्मण बनला ॥ धि:कारी शुद्राला ॥ अहंपणें ॥३॥
शुद्रांनीं अर्पावें काठी जोडे दान ॥ आदराची खूण ॥ जोती म्हणें॥४॥

(११)

गर्धमी ब्राह्मण कुंभार पाळीती ॥ ओझें ते लादीती ॥ पाठीवर ॥१॥
चुकारू ब्राह्मण टिकोरी मारीती ॥ वेगे चालवीती ॥ मार्गावर ॥२॥
काम झाल्यावर मोकाट सोडती ॥ फुंकूनीया खाती ॥ उकिरडा ॥३॥
पशूंतील भट अश्वलीव खाती ॥ कुलली करीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१२)

मानवी ब्राह्मण बंडखोर होती ॥ काळेपाण्या जाती ॥ इंग्रजींत ॥१॥
ब्राह्मणी वकील खोटे स्टँप करी ॥ दगेबाज परी ॥ गोप्या नाडी ॥२॥
भट अभ्यंकरा पाँच पाटीं दिक्षा ॥ गाढवाची शिक्षा ॥ स्वारी देणें ॥३॥
धूर्त ब्राह्मणाची धिंड मिरवीती ॥ मस्ती जिरवीती ॥ जोती म्हणें ॥४॥

(१३)

आर्य ब्राह्मणांत पेशवा वाटोळा ॥ करितो सोहळा ॥ कानपुरीं ॥१॥
स्त्रीपुरुषांसह तान्हया अर्भकांस ॥ वधी इंग्रजास ॥ सूडासाठीं ॥२॥
हुके गोळीबार भाल्यानें टोंचवी ॥ तान्हयास लोळवी ॥ पिस्तुलानें ॥३॥
वंशज हा खरा ब्रह्मराक्षसांचा ॥ पुत सैतानांचा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१४)

चांडाळ ब्राह्मण मांगा दूर धरी ॥ स्वत: पाणी भरी ॥ आडावर ॥१॥
तान्हेने व्याकूळ जरी मांग मेला ॥ दया ब्राह्मणाला ॥ येत नाहीं ॥२॥

मानवाचे द्वेष्टे गर्व अभिमानी ॥ जगांत दुर्गुणी ॥ कळचेटे ॥३॥
मांगाचे लग्नांत दक्षिणा ते घेती ॥ सोवळ्यानें खाती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१५)

धूर्त आर्यभट मत्सरी नि:संग ॥ अहंपणीं दंग ॥ दया नाहीं ॥१॥
मुळचे क्षत्रिय भिल्लासह कोळी ॥ घाली रसातळीं ॥ वैरभावें ॥२॥
भोळ्या इंग्रजानो, जागे का रे व्हाना ॥ विद्या त्यास द्याना ॥ जगबंधू ॥३॥
तसें न कराल तर ईशा रागवाल ॥ पश्वातापी व्हाल ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१६)

अस्सल क्षत्रिय रणीं जेर केले ॥ हाकलून दिले ॥ अरण्यांत ॥१॥
कंदमुळें फळें भक्षून राहीले ॥ आर्यांनीं पीडीले ॥ बाहेरून ॥२॥
ब्राह्मणाचे वेद मैदानीं आणा ना ॥ वाचून दावा ना ॥ सर्व जागा ॥३॥
वेदबळावर होती धर्मलंड ॥ कुभांडी अभंड ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१७)

विष्ठाखाती गाय म्हणे द्विज माता ॥ शुद्रास पीडीतां ॥ पुण्य वाटे ॥१॥
यज्ञामध्यें आर्य घोडेगाया खाती ॥ इंग्रजा निंदिती ॥ म्लेच्छासह ॥२॥
कल्पनेचा धर्म शुद्रास दावीती ॥ हरामाचें खाती ॥ त्यांचें घरी ॥३॥
पशूपेक्षां शूद्र भटा वाटे दुष्ट ॥ स्वत: सत्यभ्रष्ट ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१८)

मुक्या गाया सर्व इंग्रज बा खाती ॥ विलाप करीती ॥ भटी बोंब ॥१॥
वेदामध्यें नाहीं गाईचा विलाप ॥ घोडे गपागप ॥ आर्य खाती ॥२॥
ब्राह्मणांचे आप्त अंत्यज भावंडां ॥ छळीले उदंड ॥ बळी देतां ॥३॥
मांगाचा विलाप भटा वाटे गोड ॥ खरे धर्मलंड ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१९)

व्यभीचारासवें व्यसनी अम्मल ॥ भार्येची अक्कल ॥ गुंग केली ॥१॥
दारूच्या नादांत मूढ खर्च करी ॥ करीतो भिकारी ॥ मुलाबाळां ॥२॥
धूर्त आर्य शुद्रा धर्मथापा देती ॥ उंद्रापरी खाती ॥ फुंकूनीयां ॥३॥
अशा निद्रिस्तास विद्या कां हो द्याना ॥ भिक्षा ती मागना ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२०)

भट कुळकर्णी शुद्रा चिथवीती ॥ कज्जे लाविताती ॥ गांवोगावीं ॥१॥
कज्यांच्या नादांत शुद्रा कर्ज देती ॥ भट लांच खाती ॥ सर्वांचीही ॥२॥
विद्याहीन शूद्र ब्राह्मणांनीं केले ॥ सूड उगविले ॥ सर्वकाळ ॥३॥
अशा विद्या द्यावी जलदी करून ॥ भिक्षेसी मागून ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२१)

न्यॉशनल सभा आर्याजी स्थापिती ॥ सामील करीती ॥ मूढ शुद्रां ॥१॥
बाकी भोळ्या शुद्रा नाडीती जगांत ॥ खाती हॉटेलांत ॥ ब्रह्मबीज ॥२॥
आर्य हितसाधू गोऱ्या चिडवीती ॥ जागा मागताती ॥ जोखमिच्या ॥३॥
भट अधिकारी द्रव्यास जोडीती ॥ शुद्रा त्रास देती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२२)

स्वत: आर्यभटे कंबरा बांधा ना ॥ क्षमा ती मागा ना ॥ जगापाशीं ॥१॥
शूद्र दासां तुम्ही विद्या बंद केली ॥ घ्या ना ती साऊली ॥ अंत्यजाची ॥२॥
शुद्रादीकां तुम्ही आधीं मुके द्यावे ॥ सत्यानें वागावें ॥ मानवांशीं ॥३॥
ब्राह्मणांनो, तुम्ही कृतघ्न कां होतां ॥ इंग्रजां निंदितां ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२३)

अज्ञानी शुद्रास नादीं लावूं नका ॥ देऊं नका धक्का ॥ यवनास ॥१॥
ब्राह्मणाची जात कृत्रिमी अखंड ॥ छळीले उदंड ॥ शुद्रादीकां ॥२॥
मतलबी धर्म ज्यांत नाहीं दया ॥ कामापुर्ती माया ॥ पक्के धूर्त ॥३॥
कोळ्यासह सर्व क्षेत्री साक्ष देती ॥ वेदास दावीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२४)

शूद्र मांगाम्हारा अज्ञानी ठेविती ॥ ब्राह्मणास देती ॥ अधिकार ॥१॥
परशुरामाची जात अवघड ॥ वधी धडाधड ॥ क्षेत्रीबाळें ॥२॥
सोवळा ब्राह्मण कानापुरीं नाना ॥ वधी अर्भकांना ॥ इंग्रजांच्या ॥३॥
इंग्रजांनो, तुम्ही कां रे विसरतां ॥ शूद्र हातीं देतां ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२५)

मोठमोठे हुद्दे ब्राह्मणा देशील ॥ वश करितील ॥ मूढ शुद्रां ॥१॥
मारणें मरणें कुरणाचा धर्म ॥ सत्य कोण वर्म ॥ शोधी तेव्हां ॥२॥
अज्ञानी शुद्रांस मूळ ज्ञान नाहीं ॥ आर्याकडे पाही ॥ सर्व कामीं ॥३॥
आर्याहातीं सर्व अधिकार येतां ॥ शुद्रा नाहीं त्राता ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२६)

इंग्रजांनो, तुम्ही बसूं नका उगे ॥ ब्रॉडलास वेगें ॥ आणा येथें ॥१॥
त्याचे कान धरा दावा दुष्ट वेद ॥ आर्याजींचा मद ॥ शुद्रछळ ॥२॥
त्याला ठावे नाहीं शुद्रादीक हाल ॥ कृत्रीमाचा लाल ॥ चमकेना ॥३॥
अनुभवावीण व्यर्थ वाचाळतां ॥ जळो ती विद्‌वत्ता ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२७)

हिंदुधर्माचे ब्राह्मण वकील ॥ लुटीले सकळ ॥ जग त्यानें ॥१॥
धर्ममिशें लोक नाडीले वकीलें ॥ स्वार्थ साधले ॥ आपुले ते ॥२॥
नलगे वकील देवदरबारीं ॥ भक्ती एक खरी ॥ जोती म्हणे ॥३॥

(२८)

कोण ते ब्राह्मण मुखांतून झाले ॥ शूद्र तया केले ॥ कोण्या देवें ॥१॥
ऋषीचें तें कुळ गंगेचें मूळ ॥ विचारीतो खूळ ॥ धूर्त म्हणे ॥२॥
तैशीं खोटीं शास्त्रें लिहूनीयां जाण ॥ शपथाआणानें ॥ भय घाली ॥३॥
आणिक भटांनीं कपटें तीं केलीं ॥ विद्‌या ती ठेवीली ॥ आपले हातीं ॥४॥
आजवर त्यांचें कपट चाललें ॥ इतरां नाडलें ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(२९)

हेच शास्त्रकर्ते हेच न्यायदेते ॥ गुरु हेच होते ॥ पूर्वकाळीं ॥१॥
म्हणूनी निचांनीं आम्हीं नीच केलें ॥ श्रेष्ठत्व आणीलें ॥ आपणासी ॥२॥
कोण्या ब्राह्मणास पुज्य तें मानावें ॥ कोणास आणावें ॥ धर्मकायी ॥३॥
ब्राह्मणेतरांनो, विचारासी करा ॥ अभिमान धरा ॥ मानवांचा ॥४॥
ह्यांची उत्पत्ती सह्याद्रीखंडी ॥ वर्णिली अखंडी ॥ जोती म्हणे ॥५॥

सत्यपाठ

(१)

इंग्रजांसंगतीं मद्यमांस खाती ॥ मांगास निंदिती ॥ सोवळ्यानें ॥१॥
न्याय करतांना लांचास बा खाती ॥ पाठीशीं घालिती ॥ अन्यायास ॥२॥
यवनीचें मुख मौजेनें चोखिती ॥ म्हारास म्हणती ॥ नीच बेटे ॥३॥
असे जगद्वेष्टे आर्यास म्हणावे ॥ समूळ त्यागावे ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

सर्व भूतां निर्मी धोंड्याचा विठ्ठल ॥ पंढरी सकळ ॥ वेडी केली ॥१॥
विठ्ठलाची मूर्तीं ध्यांनीं मनीं धरी ॥ गातां ताल धरी ॥ नाच्यापरी ॥२॥
निर्लज्य होऊनी फुगड्या खेळतो ॥ पकव्यास घालितो ॥ स्त्रीयांसंगे ॥३॥
"सुखरूप होशी" उपदेश करी ॥ वेडा वारकरी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

आर्याजींचा ब्रह्मा अवयवी व्याला ॥ टरफल झाला ॥ विंचू जैसा ॥१॥
वेदांतीं पहातां विष्णू ब्रम्हागळे ॥ कल्पना मावळ ॥ सत्य उरे ॥२॥

शुद्रादिक कांहीं का+मुक्त झाले ॥ मानव बनले ॥ सुखासाठीं ॥३॥
तूं कां येथें व्यर्थ वाचा शिणविशी ॥ सत्या मोकलीशी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

मुखें भावभक्ती आक्रोश फोडिती ॥ आर्या रिझविती ॥ स्नेहासाठीं ॥१॥
शुद्रा भुलवूनी गुलाम करीशी ॥ भटा मोकलीशी ॥ धनीपणा ॥२॥
भटजीचा संग धरूं नको आतां ॥ देती खास गोता ॥ अखेरीस ॥३॥
दुर्गूणाची खाण कृत्रीमी अचाट ॥ जगांत बोभाट ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

इंग्रजासंगतीं आर्य खाती पिती ॥ सोवळें दाविती ॥ घरीं शुद्रा ॥१॥
न्याशनल सभा अज्ञ शुद्रा दावी ॥ तुलना करावी ॥ इंग्रजांशीं ॥२॥
सभा उपदेश धिंगाणे होतील ॥ शूद्र मरतील ॥ मौज आर्या ॥३॥
राजा तोच खरा बंदोबस्त जारी ॥ मूढ शुद्रा तारी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(६)

सर्व धर्मों करा न्याशनल सभा ॥ तिजमध्यें उभा ॥ करा आर्या ॥१॥
त्यांच्या पूर्वजांनीं रचिलें भारूड ॥ वेदांचें गारूड ॥ वैरभावें ॥२॥
शुद्रासह म्लेंच्छा छळीलें उदंड ॥ खरे कलखंड ॥ मानवांत ॥३॥
यास तुम्ही करा ॥ सत्य वर्तणारा ॥ जगा सुखी करा ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(७)

जातीभेद आर्या चोखड वाटतो ॥ म्लेंच्छास फाडतो ॥ हितासाठीं ॥१॥
आर्य श्रेष्ठ सर्व पिढीजादा होती ॥ तुच्छ मानीताती ॥ सर्व जग ॥२॥
धर्मभेद त्यांनी हितासाठीं केला ॥ शूद्र लुटण्याला ॥ धर्ममिशें ॥३॥
आर्यासह सांग ख्रिस्त महंमद ॥ नको त्यांत भेद ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ भटाची वाणी ॥

(१)

मेरी तुंबडी भर दे ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥धृ.॥
आले उपाधे भट वहापांचांचा गट ॥ जमून करी वटवट ॥
हात पसरीती चट ॥ घेती दक्षिणा घट ॥ कशी वरून लगट ॥
मेरी तुंबडी भर दे ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥१॥
जात बाजींदी नट ॥ अडवून धरी मनगट ॥ घेती दक्षणा झट ॥
पाहाती रांडांचा मठ ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥२॥
भटती मैना पोपट ॥ जेव्हां जमती गटपट ॥ बिस्क बी बे झडपट ॥
चुमण घेती मटमट ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥३॥
लाळ घोटीती घटघट ॥ असा पापी महानट ॥ धुवून आपले अंगुष्ट ॥
शुद्रा पाजीती हे दुष्ट ॥ दान करीनात थै ॥४॥
बानी दुलन कर्देन ॥ आनंद घोटे जर्देन ॥ लक्षर प्यादे जळद ॥
मेरी तुंबडी भर दे ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥५॥
अरे, त्याला नेऊन जाळा ॥ अरे त्याला नेऊन जाळा ॥ अहो शुद्रांचा काळ ॥
आले ब्राह्मण चांडाळ ॥ हा दुष्ट तात्काळ ॥ हे उठले कपाळ ॥
मेरी तुंबडी भर दे ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥६॥
घ्या हिरावून जपमाळ ॥ दान करीन देवे ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥
बरी बरी बरी बरी ॥ अहो कशाची बरी ॥ पोथी बगलेंत मारी ॥
जाती शुद्रांच्या घरीं ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥७॥
करीती बडबड भारी ॥ सोंग बोकडाचे परी ॥ दाढीवाली सारी ॥ मेरी तुंबडी भर दे॥धृ.॥
मिस तिर्थाचें करी ॥ खाल्ली पंचपात्री ॥ देती तीर्थ कुपात्रीं ॥ जात मैदाची खरी ॥
मेरी तुंबडी भर दे ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥८॥
हात गोमुखीं सारी ॥ चित्त पैशावरी ॥ किंवा तरण्याताठ्या पोरीवरी ॥
भडवे रात्रदिन शयनीं ॥ मेरी तुंबडी भर दे ॥९॥
अहो कशाची भार ॥ कित्येक ब्राह्मण अम्मलदार ॥
कोणी पंच फौजदार ॥ कोणी शिरस्तेदार ॥ कोणी कुलकर्णी सावकार ॥
मेरी तुंबडी भर दे ॥१०॥
मोठे मोठे दुकानदार ॥ सारे भटच अम्मलदार ॥ गरीब शुद्रावर कहर ॥
हे पहा करीती जोजार ॥ असें आंधळें सरकार ॥
कांहीं करीना विचार ॥ जोतीरामाचा मार ॥ फुलापेक्षां सुकुमार ॥
मेरी तुंबडी भर दे ॥११॥

(२)

जाळ तुझी फुकी एकी ॥ धूर्त नटी अर्ध मुकी ॥१॥
तुम्ही आर्य कार्यसाधु ॥ नव्हत शुद्रांचे ही बंधू ॥२॥
नाथ प्रमाथा बोसाची ॥ साक्ष देतों निबंधाची ॥३॥
जेव्हां इंग्रजी वाचाल ॥ तेव्हां शांतीस ती धराल ॥४॥
ज्याला नाहीं सत्यभीती ॥ त्याला कैची बंधूप्रिती ॥५॥
द्विज चाकराची निती ॥ फी मजूरापाशीं घेती ॥६॥
घरीं धार्मीक बनती ॥ कचेरींत लांच खाती ॥७॥
यवनी रंभा हे पाळीती ॥ भ्रष्ट मांगास म्हणती ॥८॥
वेश्यांचें चुंबन घेती ॥ शुद्रा पादोदका देती ॥९॥
जितशुद्रा तुच्छ मानी ॥ मेल्यामागें टपे दानी ॥१०॥
मद्यमांस शाक्त खाती ॥ म्हारामांगा दोष देती ॥११॥
परशुराम देव साचा ॥ वध करी अर्भकांचा ॥१२॥
भट पेशवा जो नाना ॥ छेदी स्त्रीयालेकरांना ॥१३॥
बहु स्त्रीयांचा हा पती ॥ स्त्रीस का उलटी रीती ॥१४॥
एक मरतां दुजी जाया ॥ हा मारतो सतो न्याया ॥१५॥
पक्षपाती सर्व मनु ॥ नेत्री सलतात कानू ॥१६॥
सत्य यवनाची वाणी ॥ वेद वाही त्यांचें पाणी ॥१७॥
हीच कां हो शास्त्रनीती ॥ जोती पुसे भट्टाप्रती ॥१८॥

(३)

विशारी द्वीजिव्हा सर्पास कल्पना ॥ पवित्रशयन ॥ द्विजें केलें ॥१॥
उपडा पाडून वर निजविलें ॥ शेषशाई दिलें ॥ नाव त्याचें ॥२॥
काम सारीतांना श्रमला भागला ॥ पाय दाबायाला ॥ रमा बाबी ॥३॥
सर्प खाणाराला पुढें उभा केला ॥ गरुडपक्षाला दासापरी ॥४॥
कमळ उगवी नाभींतून त्याचे ॥ पुच्छ वानराचें पोटावर ॥५॥
फूल फोडोनियां ब्रह्माजी काढीला ॥ पंचमुखी केला ॥ चार हात ॥६॥
ब्रह्माजी तो साचा अवयवी झाला ॥ भटासी ओकला ॥ तोंडांतून ॥७॥
विष्णूची रमा ब्रह्माची सावित्री ॥ कवण्या कार्याप्रती ॥ सांग भटा ॥८॥
अयोनिसंभव मानव-उत्पत्ती ॥ लिहील्यात ग्रंथीं ॥ गप्पा सर्व ॥९॥
मांगापरी आज भटजीचा जन्म ॥ कळूं आलें वर्म ॥ जोती म्हणे ॥१०॥

ढोंगी गुरू

(१)

निर्मीकाची दया केले प्राणीमात्र ॥ अवयवीं सुत्र ॥ निराळेच ॥१॥
सारखीं इंद्रीयें सर्वांस बा दिलीं ॥ सोईवर केलीं ॥ सर्वोपरी ॥२॥
त्यांपैकी मानव वर्णीतों थोडक्यांत ॥ बुद्धी लक्षणांत ॥ सर्वांमध्यें ॥३॥
बुद्धि न खर्चीतां कल्पना करीती ॥ मानवा नाडीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

ईशें मानवास दोन नेत्र दिले ॥ सुरक्षीत केले ॥ हितासाठीं ॥१॥
पुढें येतां वस्तुप्रतीबिंब पडे ॥ बुबुळीं रोकडे ॥ हुबू चीत्र ॥२॥
बुद्धीज्ञानबळें त्यास ओळखून ॥ करी समाधान लागलीच ॥३॥
पाहिल्यावांचून डोळे झाकीताती ॥ मूर्ती कल्पीताती ॥ अंधारांत ॥४॥
त्यास विश्वंभर नांव त्यांनी केलें ॥ कल्पनीं निवाले ॥ ढोंगी गुरू ॥५॥
हाच निजमंत्र फुंकीती कानांत ॥ बोधती एकांतीं ॥ पोटासाठी ॥६॥
कल्पनेचा विष्णू शिष्याशीं बोलेना ॥ खाईना पिईना ॥ सर्व ढोंग ॥७॥
डोळे झाकल्याने झाला हा अनर्थ ॥ वाया गेले व्यर्थ ॥ गुरुशिष्या ॥८॥
मानवांत गुरू मूळ कोण झाला ॥ प्रश्न गुरूजीला ॥ जोती म्हणे ॥९॥

(३)

कर्णेद्रियें दिलीं नाद ऐकण्यास ॥ सावध होण्यास ॥ सर्व कामीं ॥१॥
सत्य बोल जेव्हां पडतात कानीं ॥ आनंदले मनीं ॥ सुख होई ॥२॥
खोटें बोल जेव्हां कानीं ऐकू येती ॥ दु:ख सर्वां देती ॥ लागलीच ॥३॥
कानामध्यें बोटें शरीरीं व्यापार ॥ होतसे व्यापार ॥ धडफड ॥४॥
त्यास अनुहत धूर्त गुरू म्हणे ॥ जळो त्याचें जिणें ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(४)

घ्राणेंद्रियें द्वारें स्वच्छ हवा येती ॥ अस्वच्छ टाकीती ॥ नाकांतून ॥१॥
पोटीं सर्व घेती जिवनाची हवा ॥ काळजास मेवा ॥ क्षणोक्षणीं ॥२॥
दुर्गंधी येतांच नाक मुरडती ॥ आंठ्या त्या घालीती ॥ कपाळास ॥३॥
नाक दाबोनियां कोंडी श्वासोच्छ्वास ॥ क्लेश शरीरास ॥ देती धूर्त ॥४॥
डोळे झांकूनिया भांबाऊन पाही ॥ ईश सर्व देहीं ॥ गुरू म्हणे ॥५॥

भ्रमाचें गारूड ब्रह्म सोंग केलें ॥ अज्ञान्या दावीलें ॥ जोती म्हणे ॥६॥

(५)

हाडावीण जिभ रस इंद्रियांस ॥ गोड कडू तीस ॥ जाणण्यास ॥१॥
सहज पदार्थ दाताखालीं दाबी ॥ चावीतां लोळवी ॥ सहजांत ॥२॥
सत्य बोलण्याची जिभेस कसोटी ॥ घशाकडे लोटी ॥ लागलीच ॥३॥
बारीक होतांच गच्च तोंड मिटी ॥ सुख उठाउठीं ॥ सर्वां देई ॥४॥
खोटें बोलूनीयां अनर्थ करवी ॥ रक्तपाती होई ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(६)

मानवशरीरीं चक्रास कल्पीती ॥ निर्मिका दावीती ॥ क्षणामध्यें ॥१॥
पशुपक्षादीकां चक्रें कां नसावीं ॥ त्यांच्यामध्यें दावीं ॥ चक्रें किती ॥२॥
सर्वांचा जो कर्ता कोणास दिसेना ॥ गुरूच्या कल्पना ॥ व्यर्थ तर्क ॥३॥
मानवांत प्राणी किती गुरूवीण ॥ वाया गेले जाण ॥ गुरुमतें ॥४॥
गुरुवीण सर्व अधोगती नेती ॥ काळिमा लावीती ॥ निर्मीकास ॥५॥
मुढा फसवूनी गुरू होऊं नका ॥ सत्यत्वास धक्का ॥ जोती म्हणे ॥६॥

(७)

शरीरीं चक्रास कल्पीती ओढाळ ॥ निर्मीकाची राळ ॥ मुढें केली ॥१॥
वेड्यापरी सर्व गुरू बरळती ॥ दावीन म्हणती ॥ निर्मीकास ॥२॥
कोणत्या गुरूनें निर्मीका पाहीला ॥ दावीं ना आम्हाला ॥ प्रत्यक्ष तो ॥३॥
गुरू सर्व हीरे मैदानीं आणावे ॥ तपासून घ्यावे ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(८)

गुरुजींनीं आतां तोंड लपवितां ॥ होईल फजीता ॥ जगामाजीं ॥१॥
गुरुजींनीं आम्हा निर्मीक दावीतां ॥ त्यास खरी वार्ता ॥ पुसूं आम्हीं ॥२॥
तूंच का येशू खरा बाप होशी ॥ पुत्रा मोकलीशी ॥ दुष्टा हातीं ॥३॥
कुराण हद्दीस यवनास देशी ॥ व्यर्थ लढवीशी ॥ सुन्नी शिया ॥४॥
तूंच रामचंद्र झाला अयोध्येस ॥ वधी रावणास ॥ पत्नीसाठीं ॥५॥
कृष्ण होऊनीयां मामास मारीलें ॥ कोळ्यानें वधीलें । तोच तूं का ॥६॥

सत्यआचरण निर्मीक आधार ॥ सुखाचें माहेर ॥ जोती म्हणे ॥७॥

(९)

शरीराचे पोटीं आत्मा जन्मे बेटा ॥ दिमाखाचा ताठा ॥ व्यर्थ करी ॥१॥
घडामोड सर्व स्मरणांत ठेवी ॥ तुलना करवी ॥ सर्व कामीं ॥२॥
झाला अनुभव टाका एकीकडे ॥ सत्याशीं वांकडे ॥ होई मूर्ख ॥३॥
गुरू म्हणे आत्मा आहे निराधार ॥ सांगे बडीवार ॥ त्याचा फार ॥४॥
कुडीवीण आत्मा दावीना मजला ॥ धि:कार गुरूला ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(१०)

धंदा येत नाहीं विद्येवीण पशू ॥ नाहीं तो जिज्ञासू ॥ भूमीभार ॥१॥
भांग पिऊनीयां सदा डोळे लाल ॥ घरच्याचे हाल ॥ साह्यवीण ॥२॥
भटांमाजी ऐके गुरुचरित्राला ॥ गुरुजी बनला ॥ पोटासाठीं ॥३॥
धातू दगडाच्या मूर्तीस भजून ॥ घंटा वाजवून ॥ स्वत: खाई ॥४॥
अन्नावीण मेली घरीं जन्मदाती ॥ सोंगाची फजीती ॥ जोती म्हणे ॥५॥

(११)

गुरुजींनीं ईशा देहांत कल्पीला ॥ गर्वानें फुगला ॥ मुढामध्यें ॥१॥
नाशीवंत देह घाणीचें आगर ॥ देवा दीलें घर ॥ कैसें शोभे ॥२॥
जास्ती खातां अन्न कुदर्पी ढेंकर ॥ येई तिरस्कार ॥ घाण येतां ॥३॥
गुदचक्रांतून + + चा गजर ॥ होई वारंवार ॥ बाजापरी ॥४॥
लाळीचे पाझर येती जिभेंतून ॥ अभीयंकावीण ॥ स्नान होतें ॥५॥
पदार्र्थांचे दोष वाही नाकांतून ॥ चंदनलेपन ॥ कशासाठीं ॥६॥
देवास आश्रम गुरुजींनीं दिले ॥ मूढ वेडे केले ॥ धूर्तापरी ॥७॥
सर्वांचा निर्मीक शरीरांत कोंडी ॥ गुरुजी पाखांडी ॥ जोती म्हणे ॥८॥

(१२)

पुढचा घाबरा ठेंच लागे पडे ॥ पाही सर्वांकडे ॥ टकाटका ॥१॥
सर्वांनीं पाहतां ओशाळा तो होई ॥ म्हणे आई आई ॥ लाजोनीयां ॥२॥
वाटेंत लोळतां लोक हासतांना ॥ रक्त पुशीतांना ॥ वेळा जाई ॥३॥
कोणी न पाहातां मुकाट्यानें उठे ॥ लागे नीट वाटे ॥ झपदिशीं ॥४॥

शहाणपण येई मागे चाले त्यास ॥ बोधी सर्वत्रास ॥ नीट चला ॥५॥
ठेंच लागूनीयां खालीं पडणारा ॥ त्यास हासणारा ॥ पाहूनीयां ॥६॥
मागचा तेव्हांच होतसे शहाणा ॥ बोधी सर्वजना ॥ चालतांना ॥७॥
याजमध्यें गुरू कोणास म्हणावा ॥ गोठ्यांत कोंडावा ॥ जोती म्हणे ॥८॥

(१३)

मानवासारखा पोटीं जन्म घेतो ॥ गुळवणी पितो ॥ पाजीतांच ॥१॥
अण्णा नित्य खाई उदकास पिई ॥ विष्ठामुत नाहीं ॥ पोटामध्यें ॥२॥
सदगुणां सांडून दुर्गुणाचा बेटा ॥ कळचेटा मोठा ॥ सर्वांमध्यें ॥३॥
खोटे तर्क सर्व कल्पीती मनांत ॥ लिहितो ग्रंथांत ॥ धूर्तापरी ॥४॥
बंड करूनीयां फाशीसुद्धां जाती ॥ जगांत फजिती ॥ भुदेवांची ॥५॥
अंगरोग होतां क्लेशानें कण्हती ॥ भूदेव मरती ॥ सर्व कां हो ॥६॥
जगांत भूदेव खरा कोण झाला ॥ दावावा आम्हाला ॥ जोती म्हणे ॥७॥

ब्राह्मणांचा भोंदूपणा

इच्छा ब्राह्मण भोंदुची ॥ मिथ्या धांव भटांची ॥ इच्छा ॥धृ.॥
म्हणे आम्हांस देव देतो मूढास बोधितो
गुलहौषी देवा करुनी शुद्रा फसवीतो ॥१॥
आळस रिपु, मनुजें स्वत: श्रम करावे ॥
धूर्तभटाचे मनीं इच्छा हरामाचें खावें ॥२॥
मुठींत नाक मनांत नाम भट्टानें घोकावें ॥
शुद्रादिकांनीं शेतीं खपुन आर्या पोसावें ॥३॥
खाया मिष्टान्न मऊ बिछाने भटास असावे ॥
मोठमोठे हुद्दे घेऊन शुद्रा नागवावें ॥५॥
भटजींच्या ध्यानीं ब्राह्मण पंतोजी असावे ॥
शुद्रादीकां विद्या न देतां मूढच ठेवावें ॥६॥
नाव देशाचें सांगूनी आपण पार्लमेंटी व्हावें ॥

शुद्रादिकांनी रणामध्यें लढून मरावें ॥७॥
भूदेवांच्या मनीं हाव पालखींत बसावें ॥
जिवंत-मेले भटा शुद्रें खांदेकरी व्हावें ॥८॥
सिव्हील सर्व्हीसची मनीं हाव सभेंत निंदावें ॥
हक्कासाठीं उगीच इंग्रजी धोंडे मारावे ॥९॥
जोती सांगे ब्रह्मलचांडा समूळ त्यागावें ॥
पोटापुरता धंदा सारून सत्या आळवावें ॥१०॥

शुद्रापासून फंड गोळ करण्याविषयीं निषेधार्थक

(१)

ब्राह्मणाचीं मुलें विद्येस टिकती ॥ आर्जव करीती ॥ इंग्रजाचा ॥१॥
गोऱ्या फुगवूनी कामगार होती ॥ शुद्रास नाडीती ॥ सर्व कामीं ॥२॥
तर्क धर्म मूढ शुद्रां शिकवितो ॥ मत्सर करीती ॥ इंग्रजांचे ॥३॥
इंग्रजास तुम्ही करा आधीं जागे ॥ फंड लागे मागें ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(२)

साऱ्यासह फंड शूद्र किती देती ॥ धूर्त आर्य खाती ॥ शाळाखातीं ॥१॥
शुद्रादीक त्यांनीं किती शिकविले ॥ कामगार केले ॥ दावा आम्हां ॥२॥
शुद्रासाठीं गोरे मनांत झुरती ॥ भटा जागा देती ॥ जोखमीच्या ॥३॥
शुद्राजी थकले फंड देतां देतां ॥ भटांस पोशीतां ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(३)

शाळा तपासाव्या गांवोगांवीं सर्व ॥ आर्या झाला गर्व ॥ जगामाजी ॥१॥
मानव शिक्षक नेमा निर्विवाद ॥ आर्य भेदाभेद ॥ त्यागा सर्व ॥२॥
भट्टाचें शिक्षण खोटा धर्मसार ॥ कृत्रीमाचें घर ॥ मनुमत ॥३॥
शुद्राजींनीं फंड कोठवर द्यावे ॥ आर्यांस पोसावें ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(४)

तरुण शुद्रांनीं विद्या संपादावी ॥ चाकरी धरावी ॥ शाळाखातीं ॥१॥
शाळेमधीं कधीं निवड नसावी ॥ मानवा शिकवी ॥ एकसहा ॥२॥
मुळीं जातीभेद खुळास त्यागावें ॥ आर्या लाजवावें ॥ सतकर्मों ॥३॥

शुद्रांच्या श्रमाचा लोकल तो फंड ॥ खाती आर्य भंड ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(५)

गांवोगांव भट शाळागुरू होती ॥ शुद्रा शिकविती ॥ राजद्रोहा ॥१॥
मांग-म्हार मुला दूर बसविती ॥ फुकटचा खाती ॥ सर्व फंड ॥२॥
ब्राह्मण पंतोजी गोऱ्या धूर देती ॥ म्हारास पिडीती ॥ धर्मथापा ॥३॥
अंत्यजाचा आहे लोकल तो फंड ॥ त्यांचे कां हो भंड ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(६)

आर्य शूद्र पोरा शाळेंत छळीती ॥ चेष्टा ते करीती ॥ वर्गामध्यें ॥१॥
जातीचे ब्राह्मण गर्वें हंबरती ॥ तोरा मिरविती ॥ आम्ही श्रेष्ठ ॥२॥
यज्ञामध्यें भट घोडे गाया खाती ॥ बोकड वधीती ॥ इंग्रजींत ॥३॥
नाक चढवून इंग्रजा निंदीती ॥ शुद्रास भोंदीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(७)

आर्य परीक्षक पक्षपाती होती ॥ भट पोरा देती ॥ गुण जास्त ॥१॥
शूद्र पोरावर डोळे वटारीती ॥ घाबरे करीती ॥ परिक्षेत ॥२॥
जगद्वेष्टे आर्य जातीचे क्रमीन ॥ करी अपमान ॥ शुद्रांचा हो ॥३॥
पवित्र इंग्रज भटा बढविती ॥ मोकळे सोडीती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(८)

सरकारी शाळीं आधीं शूद्र भरा ॥ भटोवास थारा ॥ देऊं नका ॥१॥
भटावत तुम्ही शिक्षक बनावें ॥ त्यांना हटवावें ॥ सत्यामध्यें ॥२॥
विद्या शिकवूनी मग + + गप्पा ॥ मनुमत कापा ॥ तुम्ही सर्व ॥३॥
असें न करीतां फंडास मागतां ॥ शुद्रा लाजवितां ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(९)

विद्या शिकोनीयां गांवोगांव फिरा ॥ उपदेश करा ॥ शुद्रादीकां ॥१॥
शूद्र शिक्षक ते सरकारा मागा ॥ आर्याजीस सांगा ॥ दान मागा ॥२॥
शूद्र मुलीमुलां शाळेंत घालावें ॥ सुशील करावे ॥ सर्व कामीं ॥३॥
शुद्राजींनीं फंड कोणा कोणा द्यावे ॥ धूर्तास पोसावे ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(१०)

सरकारी शाळा आधीं दिवे लावा ॥ उजेडा दाखवा ॥ शुद्रांदीकां ॥१॥
फंड नको तुम्हा कोणाची मदत ॥ दावा करामत ॥ शूद्र लोकां ॥२॥
असें न करीतां लोका त्रास देतां ॥ खापर फोडीतां ॥ माथ्यावर ॥३॥
इंग्रजांचे माना तुम्ही उपकार ॥ मनु हद्दपार ॥ जोती म्हणे ॥४॥

(११)

शुद्रां आर्यत्रास जपून शोधावे ॥ कामगार व्हावे ॥ सर्व खातीं ॥१॥
आर्य ठकबाज्या उघड्या कराव्या ॥ जगा दाखवाव्या ॥ वेळोवेळीं ॥२॥
मूढ शुद्रादीकां सत्यानें वागवीं ॥ त्याजला दाखवीं ॥ भंट-कावा ॥३॥
शुद्रांचे वंशज तुम्ही खरे खास ॥ दावा जगतास ॥ जोती म्हणे ॥४॥

दस्यूचा पोवाडा

(१)

रणांगणीं आर्य धूर्तांनी दस्यू जिंकुनी गणिले दासांत ॥
तुम्ही नव्हता तुमचा दास, पुसा वेदास, ओढा चौघांत ॥
दस्युजन होते सबळ, हृदयीं निर्मळ, चोख वागले, ॥
यवनास वागवी रास्त, म्हणून दोस्त, नांव पावले ॥
महा दुष्टांच्या खोडी मोडून, भीड सोडून नीट वर्तले ॥
भीती मनीं यौवन, म्हणूनी दुष्मन, नांव पावले ॥
अतीरथी बुडविले किती, नाहीं ज्या गती, सत्तेच्या पायीं ॥
वीर्य थोरांचें मिरवितां, नाक चढवितां, गोष्ट ही घ्यावी ॥
तुम्ही मुळचे क्षेत्रपती, झाली कोण गती, तोलुनी पाही ॥
मानवास आणिली हानी, बरें ना कोणी, म्हणे तुजलाही ॥
पराधीनत्व असे वाईट, मुलांचें नीट, दिसत नाहीं ॥
तुम्ही शोध करा दूरवर, सांगतों सार धरावीं सोयी ॥१॥

रणांगणीं ॥धृ.॥

(२)

मांगास बहुत पीडिले, सजीव दडविले, ग++ पायांत ॥
लेश उरले उष्टे मागतो, नाहीं ज्यां गती, आर्यन्यायांत॥
सत्याची नाहीं तुम्हां रुची, खऱ्या अब्रुची, वीर्यहीन झालां ॥
सत्तेवाचून सकळ कळा, झाल्या अवकळा, पुसा मनाला ॥
गोडी आर्जवाची लागली, लाज सोडली, पडतां पायां ॥
वस्त्रान्न नाहीं पुरतें, घरीं झुरते, शेजेची जाया ॥
पोटावांचून वाया गेली, पहातां खर्जूली, येते ओकाया ॥
आर्यां जेवितां लाळ घोटिती, दार लोटिती, बसती जेवाया ॥
तनमनधनास अर्पीले, नित्य वारीले, नाहीं ज्या दया॥
सुप्रसन्न भुदेव झाले, मुक्त तुम्हां केलें, क्लेश भोगाया ॥
तुम्ही कसे झालां निसंग, आर्यपदीं दंग, वाची ग्रंथाला ॥
जंवर हात भिजे, तंवर भट भजे, आले प्रत्ययाला ॥
तुझ्या भार्येस तुच्छ मानून, म्हणे कुळंबीण, तुझ्यादेखत ॥
क्षत्रिय पूर्वीचे खरें सांगतों, वेद दावितों, आण ध्यानांत ॥२॥

रणांगणीं ॥धृ.॥

(३)

बळी राज्यादि कुळस्वामीला, डाग लावीला, दंग क्लेशांत ॥
अन्नावाचून होती हाल, केली कमाल, सर्व जगांत ॥
पायींचे पितां तीर्थ, केली कीं शर्थ, खऱ्या मर्दांत ॥
छळती यौवन दुराणी, शरम नाहीं, कांहीं मनांत ॥
तेलीतांबोळ्यादी ठोक दे, खरीं माकडें, चेष्टा करिती ॥
भूमीनें सोडिलें पीक, झाल्यानें दिक्क, दुरुनी वाढीती ॥
विद्येचा अव्हेर कराल, देशोधडीला जाल, डाग वंशांत ॥
लावितां कीर्तीध्वजा, उडविता मजा, आर्य पिंजऱ्यांत ॥
तुम्ही कुलदीपक कसे, निपजले जसे, पक्षी राव्यांत ॥
जगानें काय वर्णावें, कवींनी गावे, गुण चौघांत ॥
नाहीं पदरीं दमडी रोख, कल्याचा झोंक, सुत गळ्यांत ॥

घरीं मराठमोळा मजला, स्त्रिया साजल्या, जुन्या चिंध्यांत ॥
सर्व काळ बोधीतां मूढ, होईना जड, बिडी पायांत ॥
गंगेत वराह धुतला, वर काढिला, लोळे गाळांत ॥३॥
रणांगणीं ॥धृ.॥

(४)

तुम्हां सांगतों बहुतां परी, गोष्ट ही खरी, शूद्रहिताची ॥
दुर्दशा ती अविद्येपायीं, ऐकतों मीहि, कथा बहुतांची ॥
शिंदे होळकरादि भोसले, नाहीं भासले, ब्रह्मकूटाचा ॥
आजकाल टाकिती माप, भागीती व्याप, दास धर्माचा ॥
इंग्लिशें उघडे पाडिलें, गुढ आंतलें, वेद मंथून ॥
वेदमताचें केलें खंडण, सत्यमंडण, निकें स्थापून ॥
आर्यांची खुंटली मती, बाटले किती, आवड सत्याची ॥
जागोजाग सभा स्थापीती, देऊन गोविती, थाप एकीची ॥
भट कारस्थानी, आणावे मनीं, शोध सत्याचा ॥
परिणाम असे वाईट, करावा नीट, आर्यस्थापीचा ॥
बुद्धांनी खोड मोडिली, कीर्ती जोडली, सर्व जगांत ॥
मनीं आर्यभट्ट कुढती, उघड रडती, ऊर पिटीत ॥
जोतीस जोत जोडि लाविना, एकी होईना, सर्व जगांत ॥
फुले रावाचे निके बोल, नव्हती फोल, आणा ध्यानांत ॥४॥
रणांगणीं ॥धृ.॥

विभाग ३ रा

बळी राजा

आमुच्या देशीचे अतुल स्वामी वीर ॥ होते रणधीर ॥ स्मरूं त्यास ॥धृ.॥
बळिस्थानीं आले शूर भैरोबा ॥ खंडोबा जोतीबा ॥ महासुभा ॥१॥
सदगुणी पुतळा राजा मूळ बळी ॥ दसरा दिवाळी ॥ आठवीती ॥२॥
क्षेत्रीय भार्या "इडापीडा जावो ॥ बळीराज्य येवो" ॥ अशा कां बा? ॥३॥
आर्यभट आले सुवर्ण लुटीलें ॥ क्षेत्री दास केले ॥ बापमत्ता ॥४॥
वामन कां घाली बळी रसातळीं ॥ प्रश्न जोती माळी ॥ करी भटां ॥५॥

मानव महंमद

(१)

महमंद झाला जहामर्द खरा ॥ त्यागीले संसारा ॥ सत्यासाठीं ॥धृ.॥
खोटा धर्म सोडा, सांगे जगताला ॥ जन्म घालविला ॥ ईशापायीं ॥१॥
जगहितासाठीं लिहिलें कुराण ॥ हिमतीचा राणा ॥ जगीं वीर ॥२॥
जगाचा पालक निर्मीक अनादि ॥ सर्व काळ वंदी ॥ निकें सत्य ॥३॥
मन केलें धीट, धरीली उमेद ॥ नाहीं भेदाभेद ॥ ठावा ज्याला ॥४॥
जनहितासाठीं खोटा अभिमान ॥ दिला झुगारून ॥ अग्नीमध्यें ॥५॥
मर्द महंमद ढोंग्यांत पांगळा ॥ शोभला पुतळा ॥ सज्जनांत ॥६॥
नव्हता कोणी त्याला तेव्हां साह्यकरी ॥ एकटाच सारी ॥ सत्य पुढें ॥७॥
एक त्याला फक्त सत्याचा आधार ॥ हिय्या समशेर ॥ मनामध्यें ॥८॥
+ + + + य येई अजा ॥ निर्मीकाच्या ध्वजा ॥ उभारील्या ॥९॥
कोणी नाहीं श्रेष्ठ कोणी नाहीं दास ॥ जात-प्रमादास ॥ खोडी बुडी ॥१०॥
मोडीला अधर्म आणि मतभेद ॥ सर्वांत अभेद ॥ ठाम केला ॥११॥
केल्या कमाईचा न धरी अभिलाष ॥ खैरात दिनास ॥ देई सर्व ॥१२॥
मानवी मनाचा घेई अंतीं ठाव ॥ कल्याणाची हाव ॥ पोटीं माया ॥१३॥
मूर्तीपूजकांच्या बंडासी मोडीलें ॥ ढोंगी वळविले ॥ ईशाकडे ॥१४॥
देव एक ऐसें ग्रंथासी स्थापिलें ॥ जग-बंधु केलें ॥ मनुजास ॥१५॥
तेणें धर्मगुरू तप्तची जहाले ॥ हट्टासी पेटले ॥ मूर्तीसाठीं ॥१६॥
ढोंगी धार्मीकांनीं पाठलाग केला ॥ विवरीं लपला ॥ डोंगराच्या ॥१७॥
ईश रक्षी त्याला लंड वधूं गेले ॥ शोधीत फिरले ॥ सर्व व्यर्थ ॥१८॥
मेल्यामागें बहु त्याचे शिष्य झाले ॥ बळीस्थानीं आले ॥ किती एक ॥१९॥
कळूं आलें त्यांना आर्याजी अभद्र ॥ मुक्त केले शूद्र ॥ दास्यांतून ॥२०॥
इस्लामा प्रसारी, आर्या घशीं पाडी ॥ खीळी सत्य-बिडी ॥ त्यांचे पायीं ॥२१॥
आर्य दस्यु इस्लामानें मुक्त केले ॥ ईशाकडे नेले ॥ सर्व काळ ॥२२॥
आर्यधर्म-भंड इस्लामें फोडीलें ॥ ताटांत घेतले ॥ भेद नाहीं ॥२३॥
मांगासह आर्या नेलें मसीदींत ॥ गणीं बांधवांत ॥ आप्त सखे ॥२४॥
क्षत्रिया जिंकलें राज्य त्यांचें झालें ॥ मोंगलांनीं केले ॥ मुक्त काहीं ॥२५॥
जातिभेदाभेदीं फायदा तो साचा ॥ मुसलमानांचा ॥ झाला मोठा ॥२६॥
अंत्यजास धरी पोटीं सावकाश ॥ लाजवी आर्यास ॥ सर्व काळ ॥२७॥
म्हणूनीयां आर्य बोंब मारीताती ॥ शिमगा खेळती ॥ ब्रह्मरूपी ॥२८॥
भेद सोडुनीयां एका ताटीं खाती ॥ एकच बनती ॥ म्हणोनीया ॥२९॥
इस्लामासी मान शूद्र राजे देती ॥ कर्बलास नेती ॥ ताबूतास ॥३०॥
इस्लामी बांधव अचंबा करीती ॥ धूळ फेकीताती ॥ मनूवर ॥३१॥

मनुस्मृति आहे पाखांडाची मुळी ॥ गिर्वाणाचे तळीं ॥ विळपळ ॥३२॥
कणकणीच्या गाई ब्राह्मण भक्षीती ॥ कां रे चिडवीती ॥ मुसलमाना ॥३३॥
आर्य गाई खाती, वरी शुद्ध होती ॥ शुद्रा लढवीती ॥ जोती दावी ॥३४॥

(२)

आर्यधर्म श्रेष्ठ भट वाखाणीतो ॥ जुलमी म्हणतो ॥ मोंगलास ॥धृ.॥
भटपाशांतून शूद्र मुक्त केले ॥ ईशाकडे नेले ॥ कोणी दादा ॥१॥
देशामाजी कोणी उन्माद तो केला ॥ शूद्र वागवीला ॥ दासापरी?॥२॥
जिंकल्या क्षेत्र्यास पिशाच्य म्हणाला ॥ ग्रंथांनीं नोंदीला ॥ वैरभावें ॥३॥
अहंब्रह्म हाच कसा निवडीला ॥ तुच्छ मानण्याला ॥ मनुज्यांस ॥४॥
आपुल्या पूर्वजां वर्णी बेलगामी ॥ हे ते म्हणे स्वामी ॥ निर्मीकाचे ॥५॥
आर्यांचे पूर्वज मच्छकच्छ व्याले ॥ डुकरीनें दिलें ॥ तिजें बाळ ॥६॥
खांबांतील किडा मानव बनला ॥ वधी भूपतीला ॥ पोट फाडी ॥७॥
कपटी वामन अगडबंब झाला ॥ घाली रसातळा ॥ बळी राजा ॥८॥
आर्या अवतार परशुरामाचा ॥ वैरी विधवांचा ॥ बाळे वधी ॥९॥
पडल्या विरास लाथांनीं मारीतो ॥ माकड लढतो ॥ लंकापुरीं ॥१०॥
पशूंचा अलाप भटा ऐकूं येतो ॥ टोणगा बोलतो ॥ चारी वेद ॥११॥
होते आर्य यज्ञीं ब्राह्मणकसाई ॥ हंबरतो गाई ॥ भटामागें ॥१२॥
ब्राह्मण बोडक्या काळ्या पाण्या जाती ॥ ॠषी गुण गाती ॥ वर्णू किती ॥१३॥
आतां म्हारमांग किर्तन करीती ॥ शिमगा खेळती ॥ आर्यं नावें ॥१४॥
नाटकांत भट स्त्रीवेश घेती ॥ नाक उडविती ॥ वेश्येपरी ॥१५॥
भट थाप देती भोळ्या इंग्रजांस ॥ नित्य देती त्रास ॥ शुद्रादिकां ॥१६॥
भटजी शिकूनी कामगार होती ॥ शुद्राला नाडीती ॥ सर्वोपरी ॥१७॥
आर्य धर्मलंड शुद्रा फसवीती ॥ यवना निंदीती ॥ ख्रिस्तासह ॥१८॥
मुसलमानांना निच्यांत गणीती ॥ हॉटेलांत पीती ॥ बरांडीस ॥२०॥
इतिहासग्रंथ खुबीनें वाचीती ॥ शुद्रांत पेरीती ॥ राजद्रोह ॥२१॥
भुललेत शद्र आर्य सेवायास ॥ मुसलमानांस ॥ त्यागावया ॥२२॥
आर्यभट स्थापी न्याशनल सभा ॥ नारदाचा सुभा ॥ टाळ्या पिटी ॥२३॥
क्षत्रीया पाहूनी बळिस्थानीं मूढ ॥ करी धडपड ॥ कळचेट्या ॥२४॥
मुसलमानाला म्हणे एकी करा ॥ एकीकडे सारा ॥ तूर्त धर्म ॥२५॥
भट सोदे साई पोटामध्यें ठेवी ॥ म्लेंच्छास फसवी ॥ पक्का धूर्त ॥२६॥

डोईचा पदर सदा खांद्यावर ॥ नाग डोक्यावर ॥ वीष पोटीं ॥२७॥
रोज घाली वेणी भागांत गुलाल ॥ सोडी बहु ताल ॥ चालतांना ॥२८॥
अंगीं कामवीर भवाया कमानी ॥ शर नेत्रांतूनी ॥ सोडी नित्य ॥२९॥
भोळ्या इंग्रजास भाव दावीताती ॥ मेजवान्या देती ॥ दीमाखानें ॥३०॥
भटीण न्हावून धाब्यावरी जातां ॥ केस वाळवीतां ॥ कांती फाके ॥३१॥
भटणीचा इंगा विचारी दावीदा ॥ काममोहगदा ॥ करी चेंदा ॥३२॥
भटणीला आहे कंचुकी सोरट ॥ सोवळ्याचा वीट ॥ भटा नाहीं ॥३३॥
तीर्थयात्रीं आर्य अंगवस्त्रें नेती ॥ फुगड्या खेळती ॥ पंढरीस ॥३४॥
शूद्र घरीं पूजा खेळ मांडी भट ॥ देवा करी न + ॥ हितासाठी ॥३५॥
बळीस्थानीं किती आर्यभट लंड ॥ देवाजीचे भंड ॥ ज्यांनीं केले ॥३६॥
ढोंगासाठी खळ वर्दळीस येती ॥ यवना निंदीती ॥ चुलीपाशीं ॥३७॥
यवनी भाषेंत लिहितां अहंता ॥ आर्याजीच्या सुंता ॥ करितील ॥३८॥
मोठमोठे वीर जंगी झाले ठार ॥ पडद्याचा सार ॥ ऐक भटा ॥३९॥
अल्पसा पडदा तारी तरुणास ॥ विषयलंपटास ॥ रीग नाहीं ॥४०॥
कदापि पडदा सज्जनीं नसावा ॥ समूळ त्यागावा ॥ जगामाजी ॥४१॥
ओंगळ सोवळें तुझें फार द्वाड ॥ मोडी हाडोहाड ॥ अंत्यजाचें ॥४२॥
हलाल कंदुरी शूद्रादीक खाती ॥ दुरूनी वाढीती ॥ फकीरास ॥४३॥
सावकारी खूण शूद्रास लुटीतो ॥ भटास वाढीतो ॥ तूपपोळ्या ॥४४॥
अनाथांचीं मुलें दुरूनी पाहती ॥ लाळीस घोटीतो ॥ मुकाट्यानें ॥४५॥
भटजी शुद्रांच्या पोरा आधीं खाती ॥ उष्टेमाष्टें देती ॥ यजमाना ॥४६॥
सदोदित म्हण +++ अशिक्षित ॥ बोधितो पत्रांत ॥ अडबंका ॥४७॥
राष्ट्रसभेसाठीं मित्र होऊं जातो ॥ येईन म्हणतो ॥ मद्रासेस ॥४८॥
जसे मांग म्हार याचे नव्हे दादा ॥ पुन्हां शत्रुभेद ॥ जागा देतो ॥४९॥
आर्य ब्राह्मणांनीं शूद्र नागवीले ॥ नित्य बोंबलेले ॥ शिमग्यांत ॥५०॥
ताबुता करून नाहीं उमजले ॥ फकीर ते झाले ॥ इमामाचे ॥५१॥
नटी नारसिंह सोंगास बा घेती ॥ तेंच गाणें गाती ॥ ताबुतांत ॥५२॥
सोमरस दारू यज्ञीं भट पिती ॥ गाईमांस खाती ॥ हाय हाय ॥५३॥
थोतांडे रचिती देवा लाथ देवी ॥ भट लांच खाती ॥ हाय हाय ॥५४॥
धूर्त भट शास्त्री निलाजरे होती ॥ खोटे लेख देती ॥ हाय हाय ॥५५॥
विषारी नागास फेकी दुधपेढा ॥ भट भ्याला वेडा ॥ हाय हाय ॥५६॥
++++ आर्या देई गोता ॥ करूं नको आतां ॥ हाय हाय ॥५७॥

श्रीमंत महाराज सयाजीराव गायकवाड, संस्थान बडोदें, यांना पत्र

येऊं द्या दया मना, दया मना ॥ भंटे केली दैना ॥धृ.॥
विद्याबंदी मूळ पाया केला दैनवाणा ॥
आर्याजींनीं शुद्रा आणिला खरा पशूपणा ॥१॥ येऊं द्या. ॥
मौजेसाठीं खर्च, स्त्रियांची करिती हेळणा ॥
तमाशांत मर्द नाचती उणें पुरुषांना ॥२॥ येऊं द्या. ॥
वेसवेचें गाणें ऐकतां मळवी नीतींना ॥
मूळ पातकी होती दोष देती गरतींना ॥३॥ येऊं द्या. ॥
वसूलाचा पैसा खर्चून खिचडी ऐद्यांना ॥
कष्ट करी शेतीं खाती चटणी-भाकरींना ॥४॥ येऊं द्या. ॥
वर्षासनें भटजी नेती खुल्ला खजिना ॥
शेतकरी कष्ट करूनी करिती भरणा ॥५॥ येऊं द्या. ॥
शेतांतील बैल मरती औतीं आगोलींना ॥
गोप्रदानें भटजी खाती सोयरीं कीं माना? ॥६॥ येऊं द्या. ॥
पक्वान्नांचीं नित्य भोजनें आर्यभटांना ॥
जन्मांतरी शेतकऱ्याला तुकडा मिळेना ॥७॥ येऊं द्या. ॥
हात जोडून भटास देती रोख दक्षणा ॥
सार्वजनीक सूट नाहीं कधीं कुळंब्यांना ॥८॥ येऊं द्या. ॥
नाचे पोरे भटाभिक्षुकां शालजोड्या दाना ॥
उत्तम शेती करितो त्याला बक्षिस कां द्याना ॥९॥ येऊं द्या. ॥
दारूवर कर लादितां बढती दुर्गूणा ॥
परिणामीं काय होईल कैसे उमजेना ॥१०॥ येऊं द्या. ॥
अक्षरशून्य शुद्रादिकां काहींच कळेना ॥
अशा मुक्यांचे बाप आतां तुम्हीच कां व्हाना ॥११॥ येऊं द्या. ॥
दयानिधी आहां म्हणूनी लिहिलें पदांना ॥१२॥ येऊं द्या. ॥
गेली घडी पुन्हां येईना माहीत सर्वांना ॥
सर्वकाळ पुर वाहीना पर्वतीं दऱ्यांना ॥१३॥ येऊं द्या. ॥
उदकाची किंमत ती ठावी रणीं शिपायांना ॥
काशीकर तुच्छ मानितो गंगाबाईंना ॥१४॥ येऊं द्या. ॥
जोतीराव सयाजीरायाला करितो प्राथना ॥

वाहत्या गंगेमध्यें एकदां हात कां धुवाना ॥१५॥ येऊं द्या. ॥

बडोद्याचे दिवाण लक्ष्मण जगन्नाथ, यांना पत्र

आधीं बोधुं लक्षुमणी लक्षुमणी ॥ घाव घालूं निशाणी ॥धृ.॥
जोड शूद्राला सयाजीरावांची भटांच्या ध्यानीं ॥
कृत्रीम्याचे नेत्र रोखुं चालूं पवित्र्यानीं ॥१॥ आधीं. ॥
वडील त्यांचे बहादूर तरवार ढालांनीं ॥
दीन शुद्रां जागे करूं आज सत्य अमृतांनी ॥२॥ आधीं. ॥
देशसुधारासाठीं आमच्या रात्रंदिन ध्यानीं ॥
मांगभटां ऐक्य करूं बसवूं पंक्तीनीं ॥३॥ आधीं. ॥
पुनरपि आम्ही गुरजरप्रांती देऊं व्याख्यानीं ॥
मुख्यप्रधाना येश येऊ, जोतीराव मनीं ॥४॥ आधीं. ॥

गंगाराम भाऊ म्हस्के, वकील, यांस उत्तर

उत्तर देतों गंगोबांना ॥ म्हस्के वकीलांना ॥ उत्तर .... ॥ ध्रुपद ।
पोट भरेना म्हणून भटजी सोडी ईराणा ॥ बळीस्थानीं येऊनी
यांनी केला धिंगाणा ॥१॥
कपटनीतीनें यांनीं जिंकिलें क्षत्रिय मर्दांना ॥ दास केल्या शूद्र गणणें
बट्टा शिपायांना ॥२॥
कष्ट करीना आपुल्यासाठीं मिरवी दिमाखांना ॥ शुद्रा घरीं भीक मागणें
बट्टा भटांना ॥३॥
उठा झडकरी, त्यागा सर्व, जागवा शुद्रांना ॥ पोटावरतीं नजर देणें
भय संतानांना ॥४॥
भटुजी दास राहण्या शुद्रबांधवांना ॥ कल्पनेचे ग्रंथ स्थापुन
वेडे करी त्यांना ॥५॥
नॅशनल सभा नवी काढिली सांगे यवनांना ॥ इंग्रजांचे दोष काढी ॥
बोधी कारस्थाना ॥६॥
+++ व करी मना ॥ तो त्यापरी ब्रह्म घोकणें

पोषी ढेकुणांना ॥७॥
ढोंगासाठीं सोवळें दावी फसवी मुढांना ॥ पोटासाठीं ब्रह्म त्यागी
खाई बिस्कुटांना ॥८॥
कष्टा सांडुन भीक मागणें बट्टा मनुजांना ॥ दीन शुद्रा उष्टें वाढणें
भटजी लाजेना ॥९॥
कसबी +++ मुखविटाळ मानीना ॥ शूद्र राजांना नीच मानी
घेईना पंक्तींना ॥१०॥
शूद्र शिकतां नोकरी घेतील धाक मंडूकांना ॥ कारभारी चोर नेमणें
नाडी अबलांना ॥११॥
सिवील सर्वीस भटा पाहिजे गाती पाळणा ॥ कोळशास नित्य धुतलें
सफेद होईना ॥१२॥
लाथ विष्णूला भूदेव मारतो दावी धूर्तपणा ॥ अशा दुष्टा देव मानणें
ईशा उणेपणा ॥१३॥
शूद्र म्हणतो धर्म रक्षणें क्षेत्र्याचा बाणा ॥ धूर्त आर्याचा पक्ष घेई
ठोकी मुसलमाना ॥१४॥
नसेल तेथें कळ काढणें भटजीच्या ध्याना ॥ आपण एकीकडे राही
लढवी मूर्खांना ॥१५॥
पेशवाईची पुन्हा स्थापना बंडखोर नाना ॥ परशुरामी खुण देतो
इंग्लीश पोरांना ॥१६॥
नि:क्षत्रिय ते पृथ्वी म्हणती करिती विटंबना ॥ बेलगामी वर्मी टोंचीती
जाची शुद्रांना ॥१७॥
+++ व्हाना ॥ अरेरावी लेख तोलून
योजा उपायांना ॥१८॥
भटपाशा सोडून तुम्ही यावें मैदाना ॥ शूद्र बांधवां सत्य सांगून
खुल्ले कराना ॥१९॥
शूद्र जनांची आज करिती भटजी हेळणा ॥ जोती म्हणे पुढें सांगूं
धूर्त आर्यांना ॥२०॥

मे. रावसाहेब गंगाराम भाऊ म्हस्के यांस पत्र पाठविलें, त्यासंबंधी

॥ अखंड ॥

आजारी शत्रूच्या जाई खबरीस ॥ साहृयकारी त्यास ॥ खरा शूर ॥१॥
झालें गेलें सर्व आणूं नये मनीं ॥ सूड कारस्थानीं ॥ वर्तूं नये ॥२॥
नीट झाल्यावर त्यास उभा करी ॥ कुस्तीगीरापरी ॥ त्याशीं लढें ॥३॥
सत्यआचरणी यश मिळवावें ॥ जगा दाखवावें ॥ जोती म्हणे ॥४॥

विभाग ४ था

शुद्रातिशुद्रांस उपदेश

॥ अखंड ॥

आर्यांच्या इराणीं नाहीं भेदाभेद ॥ घ्यावा हाच शोध ॥ वेदामध्यें ॥१॥
गोंड भिल्ल क्षेत्री होते मूळ धनी ॥ इराणी मागुनी ॥ आले येथें ॥२॥
धिंगाणा मांडिला आर्य भटोबांनी ॥ स्वदेशाभिमानी ॥ रक्षूं गेले ॥३॥
यज्ञभंग केले झोडीले लुटीले ॥ दस्यू नांव दिलें ॥ ब्राहृमणांनी ॥४॥
दस्यूचा अपभ्रंश "दुष्ट" दुर्गूणी ॥ शब्द आर्यजनीं ॥ देई साक्ष ॥५॥
दस्यूची गलती दोस्त दुष्मन ॥ निघे अनुमान म्लेंच्छवाणी ॥६॥
आर्यभटोबाचें वर्चस्व झालें ॥ क्षत्रिय दास केले ॥ म्हणे क्षुद्र ॥७॥
क्षुद्राचा अपभ्रंश शूद्र बा झाला ॥ प्रचारांत आला ॥ अखेरीस ॥८॥
गर्भीणी स्त्रीयांस धुंडून काढील्या ॥ जप्तीस ठेवील्या ॥ अटकेंत ॥९॥
पोटीं पुत्र होतां परशुरामानें ॥ वधीलीं शस्त्रानें ॥ तान्हीं बाळें ॥१०॥

वध केला साच रेणुकामातेचा ॥ लाडका पित्याचा ॥ देव कैचा ॥११॥
वैरभावें दिलीं दुर्जी नावें तुच्छ ॥ राक्षस पिशाच्य ॥ महा अरी ॥१२॥
पोटापुर्तें देई त्यांचे कष्टांतून ॥ घेई हिसकून ॥ बाकी सर्व ॥१३॥
पशुपेक्षां नीच शिक्षेचा बा ठोका ॥ मागें अमेरिका ॥ जगामाजीं ॥१४॥
सर्वोपरी छळ नित्य विटंबना ॥ केली निर्भत्सना ॥ सर्वकाळ ॥१५॥
जाच नाना परी विद्या बंद केली ॥ दया नाहीं आली ॥ क्षणमात्र ॥१६॥
मेली होती काय त्यांची क्षमा दया? ॥ काढीं मनुराया ॥ मनु तुझें ॥१७॥
सार्वजनिक सभा स्त्री विटाळशी ॥ वाकडी म्हाराशीं ॥ मधीं का रे ॥१८॥
विध्वांचे परी न्याशनल कांग्रेस ॥ पळे बंगाल्यास ॥ नाच करी ॥१९॥
ॐ नमो तो नाहीं मांगम्हारास ॥ सिवील सर्व्हीस ॥ कोणासाठीं ॥२०॥
सावली न घेती मांगमहाराची ॥ प्रीत बंधुत्वाची ॥ जोडे कैसी ॥२१॥
सार्वजनीक सभा बोधी सरकारास ॥ सर्व वम फूस ॥ ब्रह्म**कुट** ॥२२॥
नवल करीजे नटवयाचे परि ॥ शूद्र राजे घेरी ॥ अल्लडसे ॥२३॥
वकीलाचा थाट शिष्टाई करीती ॥ लिवार्नरा देती ॥ हुल थापा ॥२४॥
आर्याजींची नीति अति अमंग़ळ ॥ कथीली गोपाळ ॥ देशमूखें ॥२५॥
नॅशनल सभा इंग्रजा कां बोधी ॥ सत्य वर्ता आधीं ॥ एकींसाठीं ॥२६॥
आर्य भटासाठीं सिवील सर्विस ॥ धोका हा देशास ॥ भीक माझी ॥२७॥
नित्य किती सांगूं शूद्रां विनवून ॥ खरे हे पाषाण ॥ मूर्तीमंत ॥२८॥
लीवार्नर साचा निर्मळ बुद्धीचा ॥ कैवारी शुद्रांचा ॥ दीनबंधु ॥२९॥
विद्वान शुद्रांनों जागे कां रे व्हाना ॥ तपासोनी पहाना ॥ ब्रह्मघोळ ॥३०॥
अज्ञानी स्त्रियांचे नाच की नाचाल ॥ सर्वस्वी नाडाल ॥ संततीला ॥३१॥
पशूच्या चर्माचे जोडे कीं रे होती ॥ तुमची फजीती ॥ क्लेश सर्वां ॥३२॥
देवापाशीं तुम्हीं जाव काय द्याल ॥ गोंधळीं पडाल ॥ सर्वसाक्षी ॥३३॥
मेल्यामागें तुमची छी थू कीं होईल ॥ स्त्रीया लाजतील ॥ चौघांमध्यें ॥३४॥
पशू नव्हे तुम्ही मानव कमाल ॥ देणगी अक्कल ॥ विध्वा केली ॥३५॥
अज्ञानांचे राजे श्रीमंत कां झालां ॥ जन्मत: नाहीं मेलां ॥ एक दु:ख ॥३६॥
इंग्रजांचें श्रम पहा डोळेभरी ॥ होऊनी आभारी ॥ माना त्यास ॥३७॥
कृतघ्न पेशवे होऊं नका मनीं ॥ मागतसों दानीं ॥ एवढेंच ॥३८॥
मानवपदाची जरा लाज धरा ॥ विद्वान तीं करा ॥ मुलीमुलें ॥३९॥
गिर्वाणी शिकतां कळिले तुम्हाला ॥ आठवाल बोला ॥ माझ्या तुम्ही ॥४०॥
ऐकूं दिलें नाहीं एकहि शब्दाला ॥ वेदवखरीला ॥ लपविलें ॥४१॥

द्विजकूट तुम्ही आणावें मैदानीं ॥ आली ही पर्वणी ॥ जोती सांगे ॥४२॥

आदिसत्याच्या आरत्या

जय हो जय हो माझ्या आदिसत्या ॥ तुझ्या सत्तेनें शोधू उत्पन्नकर्त्या ॥धृ.॥
विजयी द्वीज होतां क्षेत्री निषेधीले ॥ विद्या बंद करूनी क्षुद्रवत केले ॥१॥
आर्यांनीं शुद्राला पशुवत केलें ॥ भूदेव होऊनी पाय पुजवीले ॥२॥
अहंब्रह्म होऊनी भोंदीला मुढाला ॥ नाहीं भीत कधीं ते सद्वीवेकाला ॥३॥
ब्राह्मणभोजन चंगळ करवीती ॥ ब्रह्मराक्षसाला मागें हटवीती ॥४॥
मृतांच्या नावानें दानधर्म घेतो ॥ अधम होऊनी मधींच खाती ॥५॥
खाऊं दिलें नाहीं श्रमी क्षुद्राला ॥ अंध पंगुसह पोरक्या मुलाला ॥६॥
सत्योदय होतां कुंठे वेदमती ॥ पाहूं जातां अवघी दिसे खोटी ॥७॥
सत्या तुझा महिमा पुराणें ऐकूनी ॥ तोंडे करिती काळीं तेलमाखणांनीं ॥८॥
तुला पाहून कुंठित होती पाखांडी ॥ लज्जित होऊन खालीं घाली मुंडी ॥९॥
दया तुझी होतां मूढ जनांवर ॥ भूदेव कांपती मनीं थरथर ॥१०॥
कृपेचा सागर बा तूं सत्य जाण ॥ मुक्त केले आम्हां ब्रह्मपाशांतून ॥११॥
तुझ्या प्रसादानें मार्ग उमजलों ॥ मातापित्या आम्हीं सेवूं लागलों ॥१२॥
जय हो॰ ॥

(२)

सेवूँ या सत्यराजा ॥ महाप्रांजळ तेजा ॥ शोधीती निर्वानी ॥ मन वेधीले काजा ॥
लोपले सत्य जनीं ॥ हित नेणती कोणी ॥ धर्म रचीले बहु ॥ आपहित साधूनी ॥
शोधीतां सत्यवर्मा ॥ पावली गुजवर्मा ॥ विटलों खोठ्या धर्मा ॥ त्यागीले नीच कर्मा ॥
देवा नित्य स्मरूनी ॥ धरा सत्यमताला ॥ खोटा धर्म सोडूनी ॥ धरा बंधुप्रितीला ॥
अहंब्रह्म होऊनी ॥ त्यागूं नको दीनाला ॥ सोवळे रे बनूनी ॥ चढूं नको गरवाला ॥
इडापीडा मर्दून ॥ सेवा बळीराजाला ॥ स्वत: श्रम करुनी ॥ पोस स्वकुटुंबाला ॥
सदा सत्य वर्दानी ॥ सोड धूर्त मताला ॥ विद्या क्षुद्रा देऊनी ॥ लाजवी भू-देवांला ॥
शुद्रजना सेऊनी ॥ अर्पी ईश्वराला ॥ भंडमत खोडनी ॥ जोती नमे ईशाला ॥ सेवूं ॥

विभाग ५ वा

[जोतीरावांच्या कवनांतील स्तबकें उदधृत करून त्यांवर सटीक भाष्य करणारा एक लेख विविधज्ञानविस्तारांत ‘नवीन शाईर’ या मथळ्याखाली प्रसिद्ध झाला होता. त्यांतील टीका गाळून मूळ कवनांतील स्तबकें खंडित स्वरूपांत येथें देण्यात येत आहेत.]

इंग्लिश राज्य झालें ॥ ब्राह्मण मनामध्यें झुरती ॥ दोष पहा राणीला देती ॥
सर्व मलायी खाती ॥ इंग्लिशां दूध पाजिती ॥ डोईवर खापर फोडीती ॥
सर्व भ्रष्ट कामें करिती ॥ नीच सर्वांस मानीती ॥
+ + +

[गांवचे कुळकर्णी--]

+ + कज्जे लाविती ॥ पाटीला चित्र नाचविती ॥ तयारी रपोटाची करिती ॥
उभयतां मामलेदारी ॥ कुळकर्णी माजले भारी ॥
+ + + रयत गांजली सारी ॥
+ + +
सर्व जागा आप्तांला देती ॥ जमाव जातीचा करिती ॥
+ + +
लोडासी टेकून दिमाखानें बसती ॥ लंगोठ्या पाहून हसती ॥
बगले कानीं लागती ॥ स्वजाती कैदीस ताजीम देती ॥
शुद्रावर फाडिती ॥
+ + +

[चिटणीस--]

+ + मेजवान्या देती ॥ पायथीं रांडांच्या पडती ॥
अर्जी वाचतां मजकूर गाळीती ॥ कलेक्टर ढेरे गणपती ॥
हातचलाखी करून वरती ॥ सही त्याची घेती ॥ करिती अर्जाची माती ॥
+ + +

देती शुद्रास शिक्षा हटकुनी ॥ न्यायाधीश उठे झटकुनी ॥
पुस्ती कायदे कलम देउनी ॥

+ + +

महारमांगांची दाद घेतां सोवळें दाविती ॥ यवनी रांडा ठेवीती ॥
न्याय करितां- - शिष्यानें समजूत उजरती ॥ राग येतां दुरून
जोडे फेकून मारिती ॥ दयेला नाहीं जरा वस्ती ॥
+ + +

इंग्लिशां नांव ठेविती ॥ दोष राणीला देती ॥
+ + +

पार्लमेंटामधीं सभासद होऊं पाहती ॥ कलकटरी जागा मागती ॥
(केवढी)) छाती ॥
+ + +

ज्याचा माल त्याचे हाल, मुलें भलत्याची शिकती ॥
माळीकुळंबी यांच्या पोरांना मिळेना लंगोटी पुरती ॥
जोडा नाहीं पाय पोळती ॥
थोडीशीं पोरें जमवून मोठी संख्या रपोटांत लिहिती ॥
म्हाराच्या पोरांचा विटाळ मानीती ॥ इंग्रजा शेकह्यांड करिती ॥
+ + +

ब्रह्मयास मधीं वर्णिती हो ॥ इतर धर्मास निंदिती हो ॥
शूद्र पोरां खोटॅअ धर्म हळूच शिकविती ॥ द्वेष राणीचा भरविती ॥
+ + +

शूद्र लेकरा मुका मार देऊन पळविती ॥
चापट्या गुद्दे मारिती ॥ जोरानें कान पीळिती ॥
परंतु स्वजातीला शिक्षा बोधानें करिती ॥
+ + +

गुणी म्हणे शाळामास्तर ॥ पंतोजी चढविला फार ॥

+ + +

शुद्रांची जात वेडी हो ॥ लिहिण्याची नाहीं गोडी हो ॥
अशी खोटीच लिहितो चहाडी ॥
सिद्धसाधक होऊन जातीची करितो बढती ॥ कोण घेईना यांची झडती ॥

आठ वाजल्यानंतर ॥ आणि मग खुर्ची आसनावर बसती ॥
हाजरीं पोरेंसोरें घेती ॥ ब्राह्मणांचीं मुलें शिकवितां दहा वाजविती ॥
अगदीं थकल्यासारखे दाखविती ॥ सावली-घड्याळा पाहती ॥
शाळेला झटकन सोडिती ॥

+ + +

जेऊन झोपती गार ॥ नंतर न्यूजपेपर ॥ लिहिती पत्र अखेर ॥
थंडाई पडल्यावर ॥ शाळेंत जाती घडीभर ॥ शिकविती भावलें तर ॥

+ + +

शुद्राच्या शिकण्याची माती हो ॥

+ + +

माळ्याकुणब्या बोध करून रात्रीं पोथ्या वाचिती ॥
भलतीच थाप देती ॥ देती सिध्यावर दक्षिणा घेती ॥ शूद्राला उघड नाडिती ॥
अशा तऱ्हेच्या ढोंगी लोकां शिक्षक नेमिती ॥
सुधारले मंडूक सर्पा ज्ञान शिकविती ॥
धरामधें दगडी पुजिती ॥ धर्म बुडाला म्हणती ॥ उगीच हाका मारिती ॥

+ + +

गव्हार खरें हें भोळें सरकार ॥ चहूंकडे भटभाई ॥ कुणब्याची दाद नाहीं ॥

+ + +

नीति राव जोतीची, मतलबी मनामधीं झुरती ॥ दुसरे ख्रिस्ती तरफडती ॥

+ + +

सुचवितों राणीबाईला ॥ सोपूं नको ब्राह्मणाला ॥ फसूं नको त्यांच्या तर्काला ॥
जातजातीच्या संख्याप्रमाण कामें नेंमा ती ॥ खरी ही न्यायाची रीति ॥

+ + +

नेमा गुरु अन्य जातीचे ॥ नमूने सात्विक ज्ञानाचे ॥ निवळ माळ्या कुणब्याचे ॥
दुसरे महार मांगाचे ॥

+ + +

लोक तुला गाण्यामध्यें गातील हो । जगामधीं कीर्ती होईल हो ॥

+ + +

जोती म्हणे धाव घेई ॥ दुष्टापासून सोडवी ॥

[विविधज्ञानविस्तार, पु. २, अं. ८ फेब्रु. १८६९, पृ. ११९-१२२ वरून]

विभाग ६ वा

विठोजी भुजबळ यांस.....
॥ अखंड ॥ (१)

गांवढे गांवी गाढवी सुवासिनी । झाली रामजानी देवांगना ॥१॥
स्वत: विद्याहीन देवरुषी होती । आसन घालितां टांकापुढे ॥२॥
ऊदकापुरास सकल जाळिती । कपाळी लाविती उदी त्याची ॥३॥
आळशाच्या परी अंगमोडे देती । दांत ओठ खाती वेडे जैसे ॥४॥
दारूबाजापरी नित्य डुलताती । हात आपटीती भूमीवरी ॥५॥
शुहू शुहू बोल उच्चार काढीती । हूं हूं हूं करीती धुमतांना ॥६॥

ढोलाच्या तालांत धसाडे नाचतां । तमाशा दावीती पोरा सोरा ॥७॥
रोगी आजाऱ्यास अंगारे लाविती । गंडे घालवितातीी गळ्यामध्यें ॥८॥
मोराचे कुंच्यानें झाडणी करीती । भूतास काढिती अंगांतून ॥९॥
भूतांच्या नावानें अज्ञान्या नाडीती । त्या हाती करवीती जत्राचार ॥१०॥
देवरुषी...॥११॥
देवरुषा नादें वैद्यास त्यागून । औषधांवांचून किती मेले ॥१२॥
अशा अन्यायाचें तपास काढावे । कोर्टापुढे न्यावे न्यायासाठीं ॥१३॥
शाबीती होतांच काळे पाणी खास । शिक्षा भोंदाडास जोति म्हणे ॥१४॥

(२)

घुमवी अंगास अंगीं देव आणी ॥ दगडास मानी देव खरा ॥१॥
इराणी पायांचें धुळवणी पीई ॥ उष्टे त्यांचे खाई श्वानापरी ॥२॥
आपल्या गोत्राचा मोड नित्य करी ॥ होय साहयकारी पाखंड्याचा ॥३॥
गोतासाठीं नाहीं भुजबळ ज्यास ॥ माताव्याली त्यास काय फळ ॥४॥
वृक्षाला आजार आहे बांड गूळ ॥ देत नाहीं फळ जोती म्हणे ॥५॥

(३)

स्वजातीची दया तुला कशी नाहीं ॥ शुद्राकडे पाही कोण दशा ॥१॥
उपाशीं तापाशीं शेती खपताती ॥ उघडीं फिरती सर्व काळ ॥२॥
कर्ज काढूनीया लग्नास लावीती ॥ ब्राहमण भोंदीती द्रव्य फार ॥३॥
पुरें कर आतां खेळ गारुड्याचा ॥ बावन बिराचा छांछूं तुझा ॥४॥
बंगाल्यांत दडे आर्य छांछूं सर्व ॥ करूं नको गर्व तळेगांवी ॥५॥
धूर्त भटा परि बोटें नकों चाळूं ॥ नित्य माना पिळूं अज्ञान्यांच्या ॥६॥
ग्रहामाजी शनी आकाशीं रमला ॥ तुझ्या पायीं आला येथें कैसा ॥७॥
कशासाठीं डौल नाहीं भुजबळ ॥ अंतर निर्मळ नाहीं तुझे ॥८॥
उष्ट्यासाठीं नको करूं द्विज किंव ॥ घेऊं नको जीव शुद्रांचारें ॥९॥
अशा वर्तनानें अधोगती जाशीं ॥ पश्चातापी होशी अखेरीस ॥१०॥
विठूच्या नावाला लावूं नको बट्टा ॥ असत्याचा काटा काढी आतां ॥११॥
सत्याकारी साहय सार्थक जन्माचे ॥ बोल जोतीबाचे मनी तोल ॥१२॥

कुळंबीण

॥ अखंड १ ॥

कोंबडा आरव होता प्रात:काळी ॥ बसे जातेपाळी ॥ शुद्रजाया ॥१॥
गाण्याचा धिंगाणा भ्रतार उठतो ॥ बईलास नेतो ॥ चरावया ॥२॥
अर्णोदय होता करी शेणकूर ॥ वाही पाट्यावर ॥ केरासह ॥३॥
धूर्त आर्य तिला म्हणे कुळंबीण ॥ गुणाचे कमी न ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड २॥

सूर्य प्रकाशता भाकरीस थापी ॥ अवलास सोपी ॥ कालवण ॥१॥
स्वयंपाक होता पाटीमध्ये भरी ॥ घेई डोईवर ॥ शेतीं जाई ॥२॥
सर्वासंगे शेतीं काम करूं लागे ॥ खाई ना ती मागे ॥ घरी घास ॥३॥
भिकारी ब्राह्मण धान्य ती वाटती ॥ भूदेवा पोशिती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड ३ ॥

शुद्राघरी कैचें सडासंमार्जन ॥ वारी वृंदावन ॥ चावचेष्टा ॥१॥
वेणीफणी नाही सर्वदा घामट ॥ नखऱ्याचा वीट ॥ तिला वाटे ॥२॥
जाडा भर्डा बांड एकची संसारी ॥ ताक कण्यावरी तृप्ती तिची ॥३॥
विध्वाभटणीस पाहून हंसती ॥ आर्या दोष देती ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड ४ ॥

उरापोटावर पाण्यास वाहाती ॥ कचरा घालीती ॥ शेणामध्ये ॥१॥
कासोटा घालून शेण तुडवीती ॥ गोवऱ्या थापीती ॥ उन्हामध्ये ॥२॥
चोपाळी (झोपाळी बसून भटणीच्या परी ॥ मौज न च मारी ॥ छायेमध्ये ॥३॥

अशा उद्योगीस म्हणे कुळंबीण ॥ भटा धनीपण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड ५ ॥

गोवऱ्याचें जाळें घेई डोक्यावर ॥ तान्हे पाठीवर ॥ घेऊनीयां ॥१॥
गोवऱ्या विकीत फिरे गल्लोगल्लीं ॥ शुद्राची माऊली पोटासाठी ॥२॥
मूर्तीपूजा नाही भटजीच्या परी ॥ चाले छातीवरी ॥ माथीं नाग ॥३॥
भंड आर्य म्हणे तिला कुळंबीण ॥ मानवा दूषण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड ६ ॥

पाभरीचे मागे मोघीता तुरीस ॥ मदत पतीस पेरीतांना ॥१॥
वाऱ्याचा सोसाटा भर पाऊसांत ॥ करी ती मदत ॥ पतीराया ॥२॥
दोरी धरीताना साह्यकरी होती ॥ रोपास लावीती ॥ खुणेवर ॥३॥
अशा उद्योगीस म्हणे कुळंबीण ॥ कुभांडी ब्राह्मण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड ७ ॥

क्षत्रीयांच्या भार्या पोट आंवळीती ॥ गवत काढीती ॥ शेतामध्ये ॥१॥
कामाच्या नादांत तिला कैचें भान ॥ बाळाचें पोषण ॥ खवळतां ॥२॥
चवळीच्या शेंगा सांपडतां खाई ॥ बाळाकडे जाई ॥ पाजावया ॥३॥
तृण विकूनीयां संसारात लावी ॥ भटणीस दावी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड ८ ॥

क्षत्रीयांच्या जाया शेतांत शिरती ॥ खुर्पूनी काढती ॥ सर्व तृण ॥१॥
खुर्पलेले तृण बाहेर काढिती ॥ बैलास टाकीती ॥ खाण्यासाठी ॥२॥
उरलेले तृण डोईवर घेती ॥ बाजार दावीती ॥ पैंढीसाठी ॥३॥
भागलेल्या अशा स्त्रीस हो ब्राह्मण ॥ बोले कुळंबीण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड ९ ॥

शेत काढूं लागे खळ्यापाशी नेती ॥ खळे सारवीती ॥ लागलीच ॥१॥
उपनबट्या त्या बावडीवर ठेवी ॥ हातणी फिरवी ॥ गरगर ॥२॥

मोडणी करून सर्वांस वेचीती ॥ कांडीती कुटीती ॥ कण्यांसाठी ॥३॥
अशा उद्योगीस म्हणे कुळंबीण ॥ चुकारु ब्राह्मण ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड १० ॥

भटीण घालीना शेती सोनखत ॥ मुद डोचक्यांत ॥ नागासह ॥१॥
ढोरामागें शेण गोळा ती करीना ॥ गोवऱ्या लावीना ॥ मजोरीने ॥२॥
करीना शुद्रांचे दळणकांडण ॥ सडासंमार्जन ॥ पोटासाठी ॥३॥
भटीण शुद्राचे अंगण झाडीना ॥ घरी सारवीना ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड ११ ॥

भटीण शुद्रीला उटणें लावीना ॥ नाहाऊं घालीना ॥ चोळूनीया ॥१॥
केस विंचरीना अंगास पुसीना ॥ साडीस धुवीना ॥ चोळ्यांसह ॥२॥
खरकटे ताट शुद्रीचें काढीना ॥ जोडा सांभाळीना ॥ घरामध्यें ॥३॥
भटीण शुद्राची पोरें संभाळीना ॥ मुके ती घेई ना ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड १२ ॥

भटीण शुद्रांची करीना मजुरी ॥ काढणी न करी ॥ शेतामध्यें ॥१॥
पेंढ्याचे ते ओझें खळ्यांत नेईना ॥ कणसे मोडीना ॥ त्यांच्यासंगे ॥२॥
धान्य उपसीता पाट्या ती देईना ॥ बनग्या वारीना ॥ हतणीने ॥३॥
शुद्रांचीया खळीं मजुरी करीना ॥ नखरा सोडीना ॥ जोती म्हणे ॥४॥

॥ अखंड १३ ॥

नांगराच्या मागें भटीण फिरेना ॥ काशा उपशी ना ॥ लागोपाठ ॥१॥
भटीण फोडीना शेती ढेकळांना ॥ खतास घालीना ॥ डोईवर ॥२॥
खुर्पून टाकीना बैलापुढे चारा ॥ नेई ना बाजारा ॥ विकावया ॥३॥
भटीण शेतांत धंदा नच करी ॥ चाळेचाळे करी ॥ जोती म्हणे ॥४॥

स्वामी बंधू यांची टिका

येशु-उपमर्द करीं कशासाठीं । कर पायपोटी । वारूमागें ॥१॥
स्वामी अय्यावारू तुझें जातवाले । मार्गावर आले । दाव आधीं ॥२॥
कावळ्याचे परी मढ्यास शोधीती । आप्तांस घेरीती । लूट माप ॥३॥
आर्यवारू सारे पंगत पाडिती । मौजा मारिताती । घरीं त्याचे ॥४॥
दारूच्या तारेंत स्वामी खाति पिती । नळ्या फोडीताती । गोधापरी ॥५॥
जातीचीं गिधाडें अधीं शुद्ध कर । मग नीति फेर । अज्ञान्यांत ॥६॥
नीति-अर्थ तुला कोठें उमजला । व्यर्थ नागवला । नांवासाठीं ॥७॥
पुढें लिहूं आतां होईल गोंधळ । सीमेपाशीं पळ । आवांतरी ॥८॥
सीमा उल्लंघीता बुजवील वारु । लाथा मारामारूं । स्वामीमध्यें ॥९॥
शत्रुप्रीति आहे येशूच्या धर्मांत । ईश भजण्यांत । भेद नाहीं ॥१०॥
शिंग्राअव्र येशू फिरे गांवोगांवी । अज्ञांना वळवी । सत्याकडे ॥११॥
आर्याचे धर्मांत बंधुप्रीति नाहीं । दंभ देऊं पाही । सर्व जगा ॥१२॥
आर्य धर्म सारा भटांनीं रचीला । देउळीं घेण्याला । म्लेंच्छ-बंदी ॥१३॥
पोटासाठीं बहु राजरोस चोर । होती कंड्र्याक्टर । जगामाजीं ॥१४॥
... . ॥१५॥
आर्यवारूंतील अधीं काढ घाण । मार्गावर आण । मग ख्रिस्ती ॥१६॥
ख्रिस्तानें केली मानवाची कींव । दिला ज्यानें जीव । मांगां म्हारा ॥१७॥
स्वामी आर्यवारु आहेस तूं साव । म्हारा मांगा पाव । एकातरी ॥१८॥
बायबलमागें तुझे वेद सारीं । आण तूं माघारी । भट ख्रिस्ती ॥१९॥
मुंबापरीं तुझ्या पंक्तीस बा घेई । हाकलून देई । शूद्र ख्रिस्ती ॥२०॥
आमंत्रण कर आम्ही तेथें येऊं । करामत पाहूं । तुझी सर्व ॥२१॥
सत्य नीति बोध आर्यवारुजीला । कमी भाजलेला । बाट्या सोड ॥२२॥
यांत काही माझें स्वत:चें असेल । लेखीं सुधाराल । जोती म्हणे ॥२३॥